

Geweld en seksueel geweld op vrouwen in Congo en Oost-Congo

"What we want for the 21st century is a rekindling of hope, the capacity for women around the world to bring their dreams of equality of access, opportunity and rights, freedom from discrimination, related intolerance and peace to reality, a better world for all". Noeleen Heyzer, director of UNIFEM

INHOUD

Lijst van afkortingen

Inleiding

NATIONALE CONTEXT

I. Het land en de bevolking

II. Staat en Politiek

1. Regering
2. Nationaal parlement
3. Provinciale besturen
4. Rechterlijke macht

III. Vrouwen en de verkiezingen

1. Vrouwelijke kandidaten voor de diverse verkiezingen
2. Vrouwelijke gekozenen voor de diverse besluitvormingsorganen
3. Zetelverdeling in de senaat naar geslacht
4. Zetelverdeling in de kamer naar geslacht
5. Verdeling in de provinciale besluitvormingsstructuren naar geslacht

IV. Economische situatie en ontwikkelingsindicatoren

1. Rijkdom
2. Armoede
3. Ontwikkelingsindicatoren
 - 3.1 Human Development Index
 - 3.2 Human Poverty Index
 - 3.3 Gender Development Index
 - 3.4 Economische groei

V. Militaire (on)veiligheid en geweld

1. Algemeen
2. Veiligheidssituatie in Ituri (2007)
3. Veiligheidssituatie in de Kivu's (2007)
4. Veiligheidsituatie in Katanga (2007)
5. Oorzaken van militair geweld
 - 5.1 Rebellen en gewapend verzet
 - 5.2 Onvolledige en gebrekkige demobilisatie
 - 5.3 Samenstelling en wangedrag van het Congolese leger (FARDC)
 - 5.4 Illegale exploitatie van grondstoffen en natuurlijke rijkdommen

VI. Mensenrechten

1. Wetgeving
2. Schendingen van mensenrechten
3. Faciliterende factoren voor schendingen van mensenrechten
4. Rechten van vrouwen in de samenleving

VII. Geweld op vrouwen

1. Niet alleen in Oost-Congo en meer dan seksueel geweld
 - 1.1 Factoren die geweld op vrouwen faciliteren
 - 1.2 Fasering van seksueel geweld in de oorlog
2. Geweld in de context van oorlog

VIII. Seksueel geweld

1. Wetgeving
2. Obstakels voor (wettelijke) bescherming tegen seksueel geweld
3. Context van seksueel geweld

IX. Seksueel geweld in Oost-Congo

1. Omvang
2. De slachtoffers
3. De daders
4. Aard van het seksuele geweld
5. Gevolgen van seksueel geweld
6. Hulpverlening voor seksueel geweld in Oost-Congo
7. Seksueel geweld effectief bestrijden

BELGISCHE CONTEXT

- I. Activiteiten van de Vrouwenraad m.b.t. Congo
- II. Parlementaire initiatieven in België
- III. Het Belgische samenwerkingsbeleid

AANBEVELINGEN VAN DE VROUWENRAAD VOOR HET BELGISCHE BELEID

Lijst van Afkortingen

AMP:	Alliance de la Majorité Présidentielle, regeringscoalitie van diverse politieke partijen
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination of Women
CODECO:	Convention des Démocrates Congolais
DDR:	Disarmament, Demobilisation and Reintegration
DGOS	Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking
DRC:	Democratische Republiek Congo
FAO:	United Nations Food and Agricultural Organization
FARDC	Forces Armées de la République Démocratique du Congo
GDI:	Gender Development Index
HDI:	Human Development Index
HPI:	Human Poverty Index
IMF:	International Monetary Fund
ISP	Indicatief Samenwerkingsprogramma
MLC:	Mouvement de Libération du Congo, politieke partij
MONUC:	Mission des Nations Unies en République Démocratique du Congo.
OCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
ODA:	Official Donor Aid
PALU:	Parti Lumumbiste Unifié
PPRD:	Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie
PRSP:	Poverty Reduction Strategy Paper
UN:	Union pour la Nation, coalitie van diverse oppositiepartijen
UNDP:	United Nations Development Programme
UNFPA:	United Nations Population Fund
UNHCHR:	United Nations High Commissioner for Human Rights
UNHCR:	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF:	United Nations International Childrens Emergency Fund

UNIFEM: United Nations Development Fund for Women

Rebellengroepen in Oost-Congo

ADF: Allied Democratic Front, Oegandese rebellen

FDLR: Forces Démocratique de Libération du Rwanda, Rwandese rebellen

FNI: Front des Nationalistes et Intégrationnistes, Congolese rebellen

FRPI: Front de Résistances Patriotiques, Congolese rebellen

LRA: Lord Resistance Army, Oegandese rebellen

MRC: Mouvement Révolutionnaire Congolais, Congolese rebellen

NALU: National Army for the Liberation of Uganda, Oegandese rebellen

PARECO: Patriotes Résistants du Congo, Congolese rebellen

RCD Goma: Rassemblement Congolais pour la Démocratie Goma/Rally for Congolese Democracy Goma, Congolese rebellen

Inleiding

Geweld op vrouwen, zowel fysiek als seksueel geweld, is wijdverbreid en komt voor over heel de Democratische Republiek Congo (DRC). De focus van de media ligt echter op het seksueel geweld in Oost-Congo, omdat dit de meest spectaculaire beelden en beschrijvingen oplevert. Dit seksueel geweld is echter niet nieuw. De oorlog heeft hier nooit opgehouden te bestaan. Er is echter een heropleving van de gevechten en van het geweld op de burgers sinds 2007 en ondanks bijkomende vredesinitiatieven in 2008 is de situatie sindsdien nog erger geworden.

In dit dossier benaderen we het seksueel geweld in Oost Kongo vanuit een globaal mensenrechten- en vrouwenrechtenperspectief. Geweld op vrouwen moet ruimer opgevat worden dan enkel direct fysiek en seksueel geweld. Onder 'geweld' moeten alle vormen van structureel geweld, uitsluiting en discriminatie van vrouwen en meisjes worden verstaan. Dit geweld is niet zo spectaculair of 'sexy', maar het is deze vorm van geweld die het seksuele geweld op vrouwen en meisjes normatief onderbouwt en faciliteert. Dit is voor ons het aandachtspunt in onze werking over Congo: wij leggen de nadruk op structurele vormen van achterstelling en op het belang van 'empowerment' van vrouwen als voorwaarde om deel te nemen aan macht en besluitvorming.

De Vrouwenraad werkt vooral rond 'Congo' vanuit zijn engagement binnen de Commissie Vrouwen en Ontwikkeling, met aandacht voor onderwijs voor meisjes en vrouwen en voor resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad. Buiten het kader van de Commissie Vrouwen en Ontwikkeling is er een samenwerking met Le Monde Selon les Femmes en de Congolese diaspora. Sinds juli 2007 zijn er ook contacten met AWEPA, een parlementair netwerk, met het oog op het uitwisselen van informatie en netwerking.

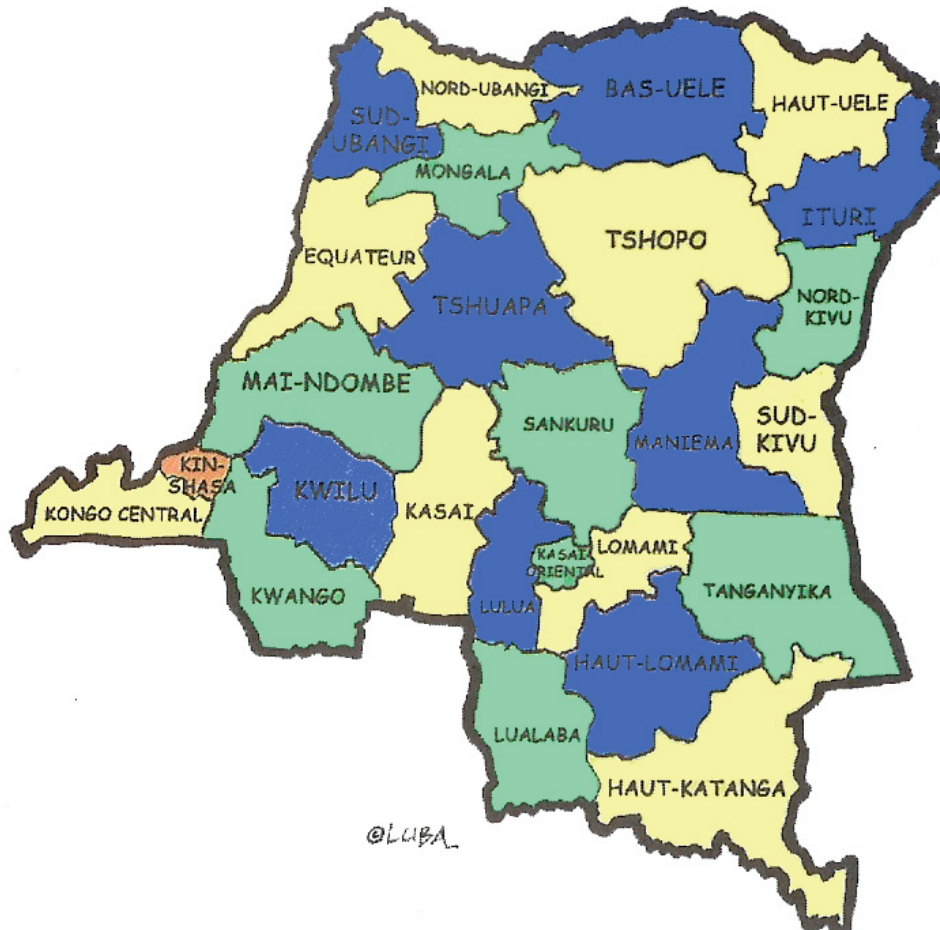
De focus van onze activiteiten ligt bewust niet direct op het fysieke en seksuele geweld, noch op een deelgebied van Kongo. Wij besteden vooral aandacht aan de onderliggende en structurele oorzaken van geweld en achterstelling en zoeken van daaruit naar oplossingen. Deze keuze is mee ingegeven vanuit lacunes in het beleid en in de aandacht voor vrouwen in de DRC.

Wij stellen trouwens vast dat er weinig politieke wil is om iets te doen aan de onderliggende en structurele oorzaken van het geweld en seksuele geweld, waarvan de vrouwen en meisjes in Congo het slachtoffer zijn. Zo zijn bijvoorbeeld wel investeringen in programma's voor opvang van slachtoffers, maar deze zijn onvoldoende. Er is ook weinig of geen geld voor de ontwikkeling van 'gender machinery' waaronder structuren zoals het ministerie van vrouwenzaken en lokale vrouwenorganisaties. Ook de politieke wil om de illegale en illegitieme handel wapenhandel en grondstoffenhandel, een van de structurele oorzaken van het geweld op de bevolking, aan te pakken lijkt ver weg.

Brussel, 10 oktober 2008

DE NATIONALE CONTEXT

I. Het land en de bevolking

De Democratische Republiek Congo, hierna Congo of DRC genoemd, is ongeveer even groot als West Europa en is met zijn circa 63 miljoen inwoners¹ één van de dichtst bevolkte landen van Afrika. Congo heeft een jonge bevolking: ongeveer de helft van de bevolking is jonger dan 15 jaar. Congo heeft ook een hoog fertiliteitscijfer: het gemiddeld aantal kinderen bedraagt al sinds de jaren '80 onveranderd 6,7 kinderen per vrouw. Congo kent dan ook een zeer sterke bevolkingsgroei. Het bevolkingsaantal groeit jaarlijks met ongeveer 3,2%.

Tot heden is de DRC onderverdeeld in elf provincies, maar de nieuwe grondwet² voorziet een onderverdeling in 26 provincies. Volgens de nieuwe grondwet zal Congo worden onderverdeeld in de stad Kinshasa (met de status van provincie)

¹ Cijfergegevens: CIA World Fact Book, 2006.

² De grondwet is van kracht sinds 18 februari 2006. 84% van de bevolking stemde: pro.

en de volgende provincies: Bas-Uele, Equateur, Haut-Lomami, Haut-Katanga, Haut-Uele, Ituri, Kasai, Kasai Oriental, Congo central, Kwango, Kwilu, Lomami, Lualaba, Lulua, Mai-Ndombe, Maniema, Mongala, Nord-Kivu, Nord-Ubangi, Sankuru, Sud-Kivu, Sud-Ubangi, Tanganyika, Tshopo en Tshuapa. De grondwet voorziet een grote autonomie voor de provincies, met een eigen bestuur, parlement en budgetten. Op deze manier kan tegemoet gekomen worden aan de lokale noden en aan de diversiteit van de bevolking, maar ook en vooral aan de ambities en verzuchtingen van de 'lokale' machthebbers/krijgsheren. Zo bepaalt de grondwet dat 40% van de staatinkomsten ten goede zal komen van de provincie van herkomst, waardoor gouverneurs relatief veel invloed hebben, zeker in de rijkere mijnbouwgebieden.

In de DRC wonen ongeveer 250 etnisch onderscheiden groepen. De meerderheid - ongeveer 80% - zijn Bantu, waaronder de drie grootste groeperingen: de Baluba (18 %), de Mongo (17 %) en de BaCongo (12 %). Kleinere Bantugroepen zijn o.a. de Banyarwanda (Hutu- en Tutsi-groepen), de Nande, de Hunde en de Babembe. De resterende 20% van de bevolking worden tot de Nilotische en de Sudanese volkeren gerekend. Daarnaast behoort een klein gedeelte tot de Bambuti (pygmeeën), de oorspronkelijke bewoners van Midden-Afrika, een bevolkingsgroep die sterk onder druk staat ³ Na de Rwandese genocide in 1994 vestigde zich een belangrijke groep Hutu's/Hutu-rebellen in de Kivu's, op de vlucht voor de Rwandese regering van Paul Kagamé. Hun aanwezigheid in het gebied is één van de oorzaken van het aanhoudende en steeds opnieuw opblaiende oorlogsgeweld en geweld op de burgerbevolking in Oost-Congo.

II. Staat en politiek

In 1996 brak de eerste Congolese burgeroorlog uit: Banayamulenge, een Tutsi-groep, en anderen strijden tegen Mobutu. In 1997 wordt Mobutu verslagen en grijpt Laurent-Désiré Kabila met de steun van Rwanda en Oeganda de macht. In 1998 breekt de tweede Congolese oorlog uit n.a.v. het verzoek van Kabila aan de Rwandese groepen om het Congolese grondgebied te verlaten. Ook de legers van Oeganda, Zimbabwe, Angola en Namibië zijn nauw bij deze oorlog betrokken. In 2000 wordt Laurent-Désiré Kabila vermoord. Zijn zoon, Joseph Kabila, wordt aangeduid als zijn opvolger.

Joseph Kabila ondertekent de vredesakkoorden van Pretoria (december 2002) en Sun City (april 2003). Er komt een voorlopige grondwet en een overgangsregering van nationale eenheid o.l.v. Joseph Kabila. De akkoorden voorzien een grote autonomie voor de provincies, met eigen regeringen, budgetten en parlementen. De verkiezingen (president en parlementen) en de

³ Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

aanvaarding van de nieuwe grondwet⁴ in 2006 en 2007 maakten een einde aan deze overgangperiode.

In de nieuwe staat Congo berust de macht bij op drie peilers: de uitvoerende macht (de president, de regering, de provinciale besturen) ondersteund door een nationaal leger en een nationaal politiekorps, de wetgevende macht (nationaal en provinciaal) en de rechterlijke macht.

1. Regering

In 2006 werd Joseph Kabila herverkozen als staatshoofd. Hij staat ook aan het hoofd van het leger. Begin 2007 kon niet zonder enige strubbelingen een nieuwe regering, parlement en senaat samengesteld worden. Aan het hoofd van de regering staat de 81-jarige Antoine Gizenga (PALU⁵), de enige voor de twee grootste rivaliserende fracties van Joseph Kabila en Jean-Pierre Bemba aanvaardbare kandidaat. Hij werd derde in de presidentsverkiezingen, maar zijn partij vormt geen bedreiging voor de twee rivalen.

De regering Gizenga telde oorspronkelijk 60 leden: 6 ministers van Staat, 34 ministers en 20 viceministers, waaronder slechts 9 vrouwen. De kiezer had de kaarten sterk verdeeld en dus moest een brede coalitie gevormd worden, met ieder hun vertegenwoordiging in de regering. Eind 2007 werd de regering herschikt en ingekrompen tot 46, met naast de eerste minister: 3 ministers van staat, 30 ministers en 12 viceministers. In deze 'tweede' regering zetelen vijf vrouwen: 4 ministers en 1 viceminister. De tabellen hieronder geven de samenstelling naar geslacht en de functies van de vrouwelijke ministers in de Congolese regering weer. In de bijlagen vindt u de samenstelling van de Congolese regering⁶. Op 2 oktober 2008 gaf de regering Gizenga haar ontslag.

Samenstelling van de regering naar geslacht

Functie	Mannen	Vrouwen
Minister van staat	3	0
Minister	26	4
Viceminister	11	1
Totaal	40	5

Bevoegdheden van de vrouwelijke ministers

Bevoegdheid	Naam
'Portefeuille' ⁷	Jeannine Mabunda
Gender, vrouwen en kinderen	Philomène Omatuku
Post, telefonie en telecommunicatie	Louise Munga
Werk en sociale zekerheid	Marie-Ange Lukiana

4 De grondwet werd van kracht op 18 februari 2006.

5 PALU: Parti Lumumbiste Unifié.

6 Mediacongo.net: <http://www.mediacongo.net/show.asp?doc=7633>.

7 De invulling van deze 'portefeuille' is onduidelijk. Uit persberichten blijkt dat de minister overheidgebouwen, overheidsbedrijven en de herstructurering van staatseigendommen onder haar bevoegdheid heeft.

2. Nationaal parlement

Kamerleden en senatoren worden verkozen voor een periode van vijf jaar, maar oud-presidenten van de republiek (lees Joseph Kabila) zijn indien zij verkozen zijn, senator voor het leven.

In 2006 werden de verkiezingen voor de Kamer georganiseerd. In de Kamer zetelen 500 rechtstreeks gekozenen; zij vertegenwoordigen de burgers van over heel het land. De Senaatsverkiezingen vonden iets later dan voorzien op 19 januari 2007 plaats. Senatoren vertegenwoordigen hun provincie en worden getraptd gekozen door de (rechtstreeks verkozen) leden van de provinciale parlementen. In de senaat zetelen 108 senatoren, gekozen door de leden van de elf provinciale parlementen.

De twee grote tegengestelde machten van de presidentsverkiezingen – Joseph Kabila versus Jean-Pierre Bemba - blijven weerspiegeld in de coalities in het parlement. De zetelverdeling maakte een brede coalitie noodzakelijk om de regering aan een parlementaire meerderheid te helpen. Op initiatief van Joseph Kabila werd daarom de *Alliance de la majorité présidentielle (AMP)* gevormd. Deze alliantie van ongeveer driehonderd parlementairen bestaat naast de PPRD van Kabila uit een groot aantal (veelal) kleine politieke partijen. Onder leiding van Jean-Pierre Bemba hebben diverse oppositiepartijen, waaronder de MLC van Jean-Pierre Bemba, zich verenigt in de *Union pour la Nation (UN)*, die ruim honderd leden telt.

Zetelverdeling in de senaat

Politieke groepering	Aantal zetels (108)
Alliance de la Majorité Présidentielle van Joseph Kabila	56
Union pour la Nation van Jean-Pierre Bemba ⁸	18
Diverse kleine partijen en onafhankelijke kandidaten	34

Zetelverdeling in de Kamer

Politieke groepering	Aantal zetels (500)
Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie (PPRD, partij van president Kabila)	111
Mouvement de Libération du Congo (MLC, partij van Jean-Pierre Bemba)	64
Parti Lumumbiste Unifié (PALU, partij van Antoine Gizenga)	34
Convention des Démocrates Congolais (CODECO)	25
Rassemblement Congolais pour la Démocratie	15
Andere	251

3. Provinciale besturen

⁸ Jean-Pierre Bemba is intussen, na schermutselingen over de macht met Kabila, niet meer in het land. In Kinshasa had hij de overwinning behaald en werd hij tot senator verkozen.

De provincies worden bestuurd door een gouverneur, een vicegouverneur en maximaal tien provinciale ministers. De gouverneur en de vicegouverneur worden voor vijf jaar gekozen door de provinciale parlementen (Assemblées Provinciales) en kunnen eenmaal herkozen worden. De ministers worden aangeduid door de gouverneur.

De gouverneur, vicegouverneur en zijn provinciale ministers worden gecontroleerd door het provinciale parlement. In de provinciale parlementen zetelen 690 leden: 632 direct gekozenen en 58 aangeduid door de lokale stamhoofden. Zij zijn gekozen voor een termijn van vijf jaar. De provinciale parlementen verkiezen ook de senatoren die namens hun provincie zetelen in de Senaat.

Begin december 2006 werden de resultaten van de verkiezingen voor de provinciale parlementen bekend gemaakt. Op 14 januari 2007 werden de presidia van de provinciale parlementen geïnstalleerd. In 9 van de 11 provincies (waaronder opmerkelijk ook in Bas Congo en Kinshasa) ging de gouverneurszetel naar een Kabila-getrouwe. Slechts in één provincie, Equateur, ging de overwinning naar een Bemba-volgeling. Volgens sommigen ligt de oorzaak hiervan bij interne verdeeldheid binnen de partij van Bemba. Anderen beweren dat de provinciale raadsleden omgekocht zijn om op een presidentiële kandidaat te stemmen; in Bas Congo zouden zij tot 5.000 dollar smeergeld ontvangen hebben. Zeker is: de vertegenwoordiging van vrouwen in de provinciale besturen is bedroevend laag. Geen enkele vrouw werd tot gouverneur verkozen en in de provinciale parlementen zetelen slechts 43 vrouwen.

4. Rechterlijke macht

De rechterlijke macht, rechtbanken en tribunalen, is volgens de grondwet onafhankelijk van de wetgevende en uitvoerende macht. De in de grondwet genoemde rechtbanken zijn:

- het Constitutionele Hof (*Cour constitutionnelle*);
- het Hof van Cassatie (*Cour de cassation*);
- de Raad van State (*Conseil d'État*);
- het Militaire Hooggerechtshof (*Haute Cour militaire*);
- militaire en civiele gerechtshoven, rechtbanken en parketten.

De grondwet voorziet ook in het recht op een snelle procesgang, de veronderstelling van onschuld tot schuld bewezen is en het recht op juridische bijstand. Deze rechten worden in de praktijk echter niet gerespecteerd als gevolg van wijdverspreide corruptie, afhankelijke rechters en onvoldoende uitgeruste rechtbanken.

De rechtbanken kampen met een groot tekort aan personeel, vakkennis en materialen. In veel rechtbanken ontbreken zelfs de meest elementaire wetboeken. Bijscholingen van rechters zijn schaars of onbestaand. Door de concentratie van de rechtbanken in de grotere plaatsen in de provincie hebben

mensen die in meer landelijke gebieden wonen bovendien de facto geen toegang tot justitie.

Het falende justitiële apparaat draagt in belangrijke mate bij aan de vrijwel universele straffeloosheid in het land. Er is bovendien geen politieke wil om daadwerkelijk tot vervolging van mensenrechtenschendingen over te gaan.⁹

Vrouwen zijn sterk ondervertegenwoordigd in de magistratuur. Ter illustratie vindt u hieronder de vertegenwoordiging van vrouwen in de provinciale rechtbanken van Noord-Kivu, Zuid-Kivu, twee van de drie provincies waar seksueel geweld het meeste voorkomt.¹⁰

Aantal vrouwelijke magistraten in Noord-Kivu, Zuid-Kivu en Iturië

Regio	Burgerlijke rechtbanken	Parketten	Militaire rechtbanken	Totaal aantal vrouwen
Noord-Kivu	1 op 19	1 op 15	0 op 16	2
Zuid-Kivu	0 op 20	2 op 20	0 op 12	2

III. Vrouwen en de verkiezingen

De vrouwen hebben in de verkiezingen geen goede score kunnen neerzetten. Het aantal vrouwen dat zich kandidaat gesteld heeft voor de verkiezingen was eerder laag, evenals het aantal verkozen vrouwen. De redenen hiertoe hebben zowel te maken met de sociaal culturele context (genderstereotypen en de maatschappelijk ondergeschikte positie van vrouwen) als met economisch materiële obstakels (inschrijvingsgeld voor de kieslijsten, geen of weinig geld om campagne te voeren) Hieronder vindt u enkele kerngetallen m.b.t. vrouwen en politieke besluitvorming.

1. Vrouwelijke kandidaten voor de diverse verkiezingen¹¹

Verkiezing	Aantal mannen	Aantal vrouwen	% vrouwen
President	29	4	12,12%
Gouverneurs en vicegouverneurs	141	15	9,61%
Nationaal parlement/de Kamer	9.509	1.320	13,6%
Nationaal parlement/Senaat	1.020	104	9,25%

9 Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

10 Bron: <http://observatoiredelaparite.org>.

11 Bronnen: La MONUC sensibilise les femmes congolaises avant les prochaines élections locales, Nina Yacoubian, <http://www.monuc.org> en Elections: beaucoup de défis à relever par les femmes congolaises, Adèle Lukoki, MONUC, <http://www.monuc.org>.

Provinciaal parlement ¹²	12.943.	1.531	11,4%
-------------------------------------	---------	-------	-------

2. Vrouwelijke gekozenen voor de diverse besluitvormingsorganen

Verkiezing	Aantal mannen	Aantal vrouwen	% vrouwen
President	1	0	0%
Gouverneurs en vicegouverneurs	22	0	0%
Nationaal parlement/de Kamer	458	42	8,4%
Nationaal parlement/Senaat	103	5	4,6%
Provinciaal parlement	581	43	6,8%

3. Zetelverdeling in de senaat naar geslacht¹³

Mannen	Vrouwen
103	5

4. Zetelverdeling in de kamer naar geslacht¹⁴

Mannen	Vrouwen
458	42

5. Verdeling in de provinciale besluitvormingsstructuren naar geslacht

Functie	Mannen	Vrouwen
Gouverneurs en vicegouverneurs	22	0 ¹⁵
Provincieraadsleden	581	43

IV. Economische situatie en ontwikkelingsindicatoren

Op 24 februari 2007 nam het parlement het regeringsprogramma 2007-2011 aan. Dit programma weerspiegelt de prioriteiten van de strategische nota voor de vermindering van de armoede van 2006, de zogenaamde Poverty Reduction Strategy Paper¹⁶. Het regeringsprogramma zou voor de helft gefinancierd moeten worden door donoren, de andere helft moet met eigen middelen worden betaald. Dit zou in principe geen probleem mogen zijn. De realiteit laat echter een ander plaatje zien.

12 Elections: beaucoup de défis à relever par les femmes congolaises van Adèle Lukoki, MONUC, <http://www.monuc.org>; aantal kandidaten voor de provinciale parlementen: 1.531 vrouwen op een totaal van 13.474 kandidaten, hetzij 11,4%.

13 Interparlementaire Unie: http://www.ipu.org/parline-e/reports/2377_A.htm.

14 Interparlementaire Unie; http://www.ipu.org/parline-e/reports/2375_A.htm.

15 De cijfers spreken elkaar tegen. In 'La MONUC sensibilise les femmes congolaises avant les prochaines élections' stelt Nina Yacoubian dat geen enkele vrouw verkozen is. In een ander artikel 'Matinée d'échanges sur l'autonomisation de la femme des médias' vermeldt dezelfde auteur dat er op 22 gouverneurs en vice-gouverneurs, één vrouw is. <http://www.monuc.org>.

16 De Poverty Reduction Strategy Papers zijn een middel dat internationale organisaties zoals de Wereldbank en het IMF aanwenden om de armoedebestrijding effectief aan te pakken. Samen met het ontvangende land wordt een strategisch beleid voor armoedebestrijding opgesteld. Toch gaat er ontzettend veel mis met de inzet van PRSP's, ook vanuit genderperspectief. Het valt evenwel buiten het bestek van deze tekst om hier verder op in te gaan.

1. Rijkdom

Het land beschikt over enorme voorraden grondstoffen en natuurlijke rijkdommen. Op het Congolese grondgebied bevindt zich 30% van de wereldreserve kobalt, 10% van de wereldreserve koper, 80% van de wereldreserve koltan. De DRC is de tweede wereldproducent voor diamant en heeft strategische voorraden kolen, petroleum, gas, zink, tin, mangaan, goud, zilver, hout en andere nuttige producten uit het regenwoud, die goede perspectieven op economische ontwikkeling (kunnen) bieden en waardoor ontwikkeling en welvaart voor de bevolking gecreëerd zou kunnen worden.

Deze natuurlijke rijkdom heeft er echter niet voor gezorgd dat de bevolking goed kan leven. Integendeel, natuurlijke rijkdommen en grondstoffen lagen en liggen aan de basis van de Congolese oorlogen en aanhoudende gevechten, waarvan de burgerbevolking het slachtoffer is. De exploitatie van deze rijkdommen heeft de armoede van de bevolking ook niet verminderd, wel integendeel.

2. Armoede

Het land bengelt achteraan de staart van de ontwikkelingslanden. In 2006 stond het 167ste op 177 gerangschikt. In 2007 was dit net als in 2004: 168ste op 177.¹⁷ De meeste Congolezen leven in armoede. Meer dan 80 % van de bevolking moet overleven met minder dan 80 dollarcent per dag per persoon. De oorlogen hebben de armoede van de bevolking nog verergerd.¹⁸

De sociale indicatoren weerspiegelen de wijdverbreide armoede. Er is sprake van lage arbeidsproductiviteit, hoge werkloosheid, lage inkomens en een laag onderwijsniveau, weinig gezondheidszorg en andere sociale voorzieningen. Minder dan de helft van de Congolese bevolking heeft toegang tot basisgezondheidszorg en basisonderwijs en de aanwezige voorzieningen zijn veelal van slechte kwaliteit. De gemiddelde levensverwachting is 43 jaar.¹⁹

De recente voedselcrisis waardoor wereldwijd de voedselprijzen de pan uitrijzen, treft ook de Congolese bevolking. Sinds begin 2008 werden bijvoorbeeld brood en olie ruim 30 procent duurder. De kosten voor het transport stegen zelfs met 50 %. De FAO, het voedsel- en landbouwagentschap van de VN zegt dat 70% van de Congolese bevolking kwetsbaar is voor de stijgende prijzen.

3. Ontwikkelingsindicatoren

Hieronder vindt u een overzicht van drie belangrijke ontwikkelingsindicatoren: de Human Development Index, de Human Poverty Index en de Gender Development index voor de referentieperiode 2000-2007. De gegevens zijn

¹⁷ Human Development Reports 2004, 2006 en 2007, UNDP.

¹⁸ Bron: rapport van het ministerie van vrouwenzaken en UNDP over de strategieën voor de integratie van een genderperspectief in de ontwikkelingsstrategieën, 2004.

¹⁹ OCHA, Action Plan 2007, Democratic Republic of Congo, OCHA, 30 november 2006.

ontleend aan de Wereldbevolkingrapporten 2004 en 2007 en verwijzen doorgaans naar de referentiejaar 2002 en 2005.²⁰

3.1 Human Development Index

De Human Development Index meet de indicatoren: levensverwachting, alfabetisering van de volwassen bevolking, scholingsgraad en Bruto Nationaal Product per inwoner per jaar. In de Human Development Index van het Wereldbevolkingrapport 2004 en 2007 staat Congo 168ste op 177 landen.

HDI	Referentiejaar 2002	Referentiejaar 2005
Gemiddelde levensverwachting	41,4 jaar	45,8 jaar
Alfabetiseringsgraad	62,7%	67,2%
Scholingsgraad	27%	33,7%
BNP per capita	650 dollar	714 dollar

3.2 Human Poverty Index

De HPI hanteert indicatoren die wijzen op uitsluiting: de kans niet ouder te worden dan 40, de analfabetiseringsgraad van personen van 15 jaar en ouder, het aantal mensen dat geen toegang heeft tot drinkbaar water en het percentage kinderen van nul tot vijf jaar met ondergewicht. In de HPI 2004 krijgt de DRC rang 75 en in de HPI 2007 rang 88 op 108 ontwikkelingslanden voor wie deze index gemeten is.

HPI	Referentiejaar 2000	Referentiejaar 2005
Worden niet ouder dan 40 jaar	47,2%	30,1%
Analfabetisme15-plussers	37,3%	15,3%
Geen toegang tot drinkbaar water	55%	42%
Kinderen met ondergewicht (0-5j)	31%	15%

3.3 Gender Development Index

De Gender Development index hanteert dezelfde indicatoren als de Human Development Index, maar houdt rekening met verschillen voor mannen en vrouwen en meet dus de gender ongelijkheden. In de GDI 2004 krijgt de DRC rang 136 op 144 landen waarvoor zowel een GDI als HDI opgemaakt is. In 2007 rang 147 op 177. In de Gender Development index 2004 staat de DRC 136 op 144 landen 2007 staat de DRC op 104 op 156 landen voor wie zowel een HDI als GDI opgemaakt is.

GDI	Referentiejaar 2000		Referentiejaar 2005	
	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen
Gemiddelde levensverwachting	42,4 jaar	40,4 jaar	47,1 jaar	44,4 jaar
Alfabetiseringsgraad	51,8%	74,2%	54,1%	80,9%
Scholingsgraad	24%	30%	28%	39%
BNP per capita	467 dollar	846 dollar	488 dollar	944 dollar

20 Bronnen: UNDP Wereldbevolkingrapport 2004 <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2004> en UNDP Wereldbevolkingrapport 2007 <http://hdrstats.undp.org/countries>.

3.4 Economische groei

Na jaren van economische stagnatie groeit de economie weer. Over de periode 2002-2006 groeide de economie jaarlijks gemiddeld met 5.7%. De groei komt echter niet ten goede aan de bevolking als geheel. De armoede in de DRC neemt dan ook niet af. Vanwege de burgeroorlog en de corruptie vloeien de opbrengsten grotendeels weg naar het buitenland of belanden ze in de zakken van de elite. Dit is echter niet nieuw. De relatieve vrede in land zorgt voor economische groei, maar biedt weinig ontwikkelingsperspectieven voor de bevolking.

Corruptie is in Congo van hoog tot laag aan de orde van de dag. Het openbaar bestuur was en is voor de Congolese elite een instrument om persoonlijke rijkdom en privileges te verkrijgen. Voor lagere overheidsdienaren – die slecht of niet betaald worden – is corruptie een strategie geworden om te kunnen overleven. De Wereldbank heeft de DRC in een ranglijst van 175 landen dan ook aangemerkt als het slechtste land ter wereld om zaken in te doen.²¹

Daar komt bij dat de DRC een zeer grote schuldenlast van 12 miljard dollar heeft. Dit is ongeveer 225% van het BNP en 1280% van de inkomsten uit de export.²²

V. Militaire (on)veiligheid en geweld

1. Algemeen

Hoewel de transitieperiode formeel is afgesloten, is dit proces nog niet voltooid. In het oosten van het land heeft de oorlog eigenlijk nooit opgehouden. Er zijn blijvend gevechten geweest tussen het Congolese leger en rebellen en tussen rebellengroepen onderling. De veiligheid is echter niet alleen in het oosten maar in grote delen van de DRC onzeker. In de provincies Bas-Congo en in Kinshasa, waar de Bemba-getrouwen in de meerderheid zijn, kwam het in 2007 en 2008 tot kortdurende maar hevige gevechten, waarbij honderden doden vielen.

De aanwezigheid van diverse gewapende groepen op het grondgebied, de politieke fragiliteit van het land en machtsambities van de (vroegere) krijgsheren in combinatie met de uitgestrektheid en onontslotenheid van het gebied, liggen aan de basis van heel wat gewapend geweld en geweld op de burgerbevolking.

De confrontaties tussen de verschillende fracties gaan gepaard met groot-schalige en ernstige mensenrechtenschendingen. Dorpen worden geplunderd, burgers (mannen, vrouwen en kinderen) worden beroofd, vermoord en ontvoerd. Voor de vrouwen en meisjes komen daar verkrachtingen en andere vormen van seksueel geweld bij. Alle gewapende groepen, inclusief het Congolese leger (FARDC) en de nationale politie zijn hieraan schuldig.

21 Doing Business Report 2007, Wereldbank, september 2006.

22 Democratic Republic of Congo Country Brief, Wereldbank, augustus 2006.

Vanaf 2006 is het geweld in Oost-Congo toegenomen. De rebellen werden in die periode niet ontwapend, maar hebben integendeel hun macht kunnen consolideren. De Congolese regering heeft verschillende malen getracht om in te grijpen, maar is er niet in geslaagd om de onderliggende oorzaken van het conflict aan te pakken: de strijd voor de controle over één van de rijkste regio's van Congo, aangewakkerd door 'etnische' vijandelijkheden tussen Hutu's en Tutsi's. Beide groepen herinneren zich discriminaties en geweld op de 'eigen' groep in Congo en in de buurlanden Rwanda en Burundi en beide groepen claimen dat het nodig is om zich tegen de anderen te beschermen.²³

De hervorming van het leger, het proces van de 'brassage' waarbij rebellen opgenomen worden in het Congolese leger, heeft de veiligheid evenmin bevorderd. Integendeel, vaak betekent het een vrijbrief voor ongelimiteerd roven en verkrachten. De straffeloosheid in de regio verergert het probleem nog.

Op 23 januari 2008 ondertekende de Congolese regering een vredesakkoord met 22 gewapende groepen in Goma, Noord-Kivu. Er werd een onmiddellijk staakt-het-vuren en een terugtrekking uit de frontlinies afgesproken. Alle partijen beloofden de internationale mensenrechten te respecteren en een eind te maken aan alle vormen van geweld op burgers. Ze zouden stoppen met het rekruteren van kindsoldaten, zouden 'politieke' gevangenen vrijlaten en hulporganisaties toegang geven tot de gebieden. De praktijk is echter weerbarstig gebleken.

Sinds de ondertekening zijn vele burgers (mannen, vrouwen en kinderen) gedood, werden honderden vrouwen en meisjes verkracht en honderden kinderen geronseld als kindsoldaat. Hulporganisaties ondervinden nog steeds moeilijkheden om toegang te krijgen tot de bevolking in risicogebieden en worden nog steeds bedreigd. De ondertekening van het staakt het vuren in Goma deed de hoop opleven dat het gewapend geweld onder controle zou komen, maar de spanningen zijn toegenomen zoals blijkt uit verslagen over hernieuwde gevechten, geweld en moorden op burgers in de regio in 2008. In de loop van 2008 is het geweld steeds verder geëscaleerd. Eind september was steeds meer sprake is van een open of hernieuwde oorlog.

Bovendien blijven de gewapende groepen en Congolese militairen vrijelijk illegaal grondstoffen delven. Met de winsten daaruit financieren ze nog steeds de strijd. De weigering van de Congolese regering om deze problematiek aan te pakken doet ernstige vragen rijzen over de politieke wil om het geweld en de

23 Rapport, 'Renewed Crisis in North Kivu', Human Rights Watch, oktober 2007

oorlog te stoppen. Het Lutundula rapport²⁴ over illegale ontginning en de herziening van illegitieme mijncontracten bleef maandenlang in de koelkast.

“In Oost-Congo vechten de diverse legers en milities vooral voor hun eigen voortbestaan en gebruiken daarvoor de minerale rijkdommen van het land, maar ze laten een slagveld achter waarop vooral de vrouwen verminkt worden”, dixit Karel De Gucht in Mo magazine in januari 2008. Dit kan alleen maar onderschreven worden. In de volgende delen belichten we per regio beknopt de belangrijkste agressoren of actoren, verantwoordelijk voor het geweld.

2. Veiligheidssituatie in Iturië (2007)

In Iturië zijn sinds 2003 verschillende binnenlandse en buitenlandse rebellengroepen actief. Eind november 2006 sloot de regering een vredesakkoord met drie rebellengroepen: de Mouvement Révolutionnaire Congolais (MRC) o.l.v. Mathieu Ngujolo, het Front des Nationalistes et Intégrationnistes (FNI) o.l.v. Peter Karim en het Front de Résistances Patriotiques en Ituri (FRPI) o.l.v. Cobra Matata. In ruil voor amnestie zouden de milities eind 2006 ontwapenen.

FRPI en MRC gaven zich over, maar Peter Karim bleef zich verzetten. Begin 2007 laiden de gevechten tussen het FNI en het Congolese leger op. Wangedrag van het Congolese leger bij de verovering van de dorpen is niet ongevoel: deze worden soms platgebrand en geplunderd. Door de gevechten raakten duizenden burgers raakten ontheemd. In maart 2007 werd Peter Karim tot onderhandelingen gedwongen en ontwapende hij enkele van zijn rebellen, vooral kindsoldaten. Op 6 april 2007 leverde hij zijn wapens in en droeg hij zijn strijders op hetzelfde te doen. Een dag later vond in Kpandroma een ceremonie plaats waarmee Karim officieel in de FARDC werd geïntegreerd. Hoewel de situatie in Iturië nog steeds zorgelijk is, leidde de ontmanteling van de FNI wel tot een voorzichtige verbetering van de veiligheid, vooral in het gebied rondom Djugu.

Sinds 2003 zijn ook nog steeds rebellen van de beruchte Lord Resistance Army (LRA) o.l.v. Kony actief in Iturië en de naastgelegen regio Haut-Uele. Na gevechten van het LRA met het Oegandese leger in Zuid Soedan, heeft Kony het grootste deel van zijn troepen, die voornamelijk bestaan uit kindsoldaten, teruggetrokken op Congolees grondgebied.²⁵ Het grootste gedeelte van de LRA bevindt zich thans op Congolees grondgebied in zeer afgelegen gebieden dicht bij de grens met de Centraal Afrikaanse Republiek, Soedan en Oeganda.²⁶ De LRA maakt zich schuldig aan grove mensenrechtenschendingen en zou in 2007

²⁴ Het Lutundula rapport is een parlementair initiatief dat onderzoekt welke de verschillende mijncontracten zijn die tijdens de oorlog en onder de overgangsregering (tussen 1996 en 2003) afgesloten werden. Het rapport werd afgewerkt op 26 juni 2005. In het voorjaar van 2008 was het nog steeds niet behandeld in het parlement.

²⁵ Zie ook infodossier ‘meisjes in oorlog’ op <http://www.vrouwenraad.be>.

²⁶ Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

diverse Congolese dorpen hebben geplunderd. In april 2007 werden de vredesbesprekingen met Oeganda hervat en op 2 mei tekenden de LRA en de Oegandese regering een *Agreement on Comprehensive Solutions*. Beide partijen verplichtten zich hierin om duurzame oplossingen te vinden voor de oorzaken achter het conflict in Noord-Oeganda. Een duurzame vrede is echter nog lang niet bereikt en Kony is nog steeds niet ontwapend.

3. Veiligheidssituatie in de Kivu's (2007)

In grote delen van de oostelijke Kivu-provincies verslechterde de veiligheidssituatie vanaf eind 2006. De gevechten laaiden opnieuw op toen de troepen van de dissidente generaal Laurent Nkunda²⁷ het stadje Sake aanvielen. Nkunda leidt het RCD Goma en beschikt over enkele duizenden manschappen. In 2006 raakten zij diverse malen slaags met de vijfde geïntegreerde brigade van het Congolese leger. In juli 2006 lanceerde Nkunda een nieuwe politiek-militaire beweging: het Congrès National pour la Défense du Peuple (CNDP).

Begin 2007 sloten Nkunda en de Congolese regering een akkoord en werden de troepen van Nkunda in een 'proces van mixage' grotendeels geïntegreerd in de FARDC. Deze gemengde brigades trokken op tegen eenheden van de Forces Démocratiques de Libération du Rwanda (FDLR), Rwandese rebellen die verantwoordelijk worden gehouden voor de genocide op de Tutsi's en gematigde Hutu's in Rwanda in 1994. In totaal zouden ongeveer 7.200 soldaten van Nkunda en een even groot aantal soldaten van de FARDC betrokken zijn bij dit proces. Half januari 2007 raakten soldaten van Nkunda echter onderling slaags. Eenheden die trouw bleven aan Nkunda vochten met rebellen die weigerden om deel te nemen aan het *mixage*-proces. Bij deze gevechten werden huizen in brand gestoken en sloeg de bevolking massaal op de vlucht. In 2007 zouden meer dan 160.000 mensen gevlucht zijn.²⁸ In augustus 2007 trok Nkunda zijn soldaten terug uit het Congolese leger en werden opnieuw aanvallen uitgevoerd op het regeringsleger, dat hij beschuldigde van hulp aan de Hutu-milities.²⁹ Duizenden mensen vluchtten voor deze hernieuwde gevechten.

Daarnaast waren er een 7000-tal soldaten van de Forces Démocratiques de Libération du Rwanda (FDLR) actief in de Kivu-provincies. Zij voeren strijd tegen de troepen van Nkunda en vooral tegen het Congolese leger. Ze controleren afgelegen gedeeltes van het platteland en terroriseren de bevolking. Verder waren er diverse groepen Mai-Mai betrokken bij gevechten. Sommige van hen trokken samen op met de FDLR. Ten slotte zijn er nog legereenheden onder het bevel van dissidente militairen die weigeren te integreren in de FARDC, zoals

27 Nkunda en zijn troepen vertegenwoordigen de zogenaamde Banyamulenge, Congolese Tutsi, en nemen het op tegen de Hutu-rebellen uit Rwanda, maar ook tegen het regeringsleger, zogenaamd om de Congolese Tutsi-bevolking te beschermen. Nkunda en zijn troepen worden daarom vaak gezien als Tutsi-rebellen, met nauwe banden met het Rwandese regime van Paul Kagame.

28 BBC News, UN warns of DRC refugee increase, BBC, 24 augustus 2007.

29 Fear of Fresh Conflict in Congo as Renegade General turns Guns on Government Forces, Chris McGreal, The Guardian, 3 september 2007.

kolonel Michel Rukunda. In Zuid-Kivu waren er gevechten tussen het Congolese leger en soldaten die hem trouw bleven. Daarnaast waren in beide Kivu's ook 'gemengde brigades' van de FARDC verantwoordelijk voor heel wat mensenrechtenschendingen en aanvallen op burgers. Het mixage-proces is de lokale bevolking niet ten goede gekomen. De confrontaties tussen de verschillende troepen gingen gepaard met grootschalige mensenrechtenschendingen, zoals plunderingen, seksueel geweld en andere directe aanvallen op burgers.³⁰

4. Veiligheidssituatie in Katanga (2007)

Sinds het voorjaar van 2006 keerde met de komst van MONUC de rust terug in grote delen van Katanga. Hier wordt bijna niet meer gevochten en hulporganisaties hebben een betere toegang tot de regio. Het feit dat de demobilisatie en re-integratieprogramma's achterwege blijven vormt hier het grootste risico voor de veiligheid van de bevolking. Gedemobiliseerde, onbetaalde en nog niet geïntegreerde eenheden van de FARDC voorzien rovend en plunderend in hun onderhoud.

5. Oorzaken van militair geweld

Er zijn verschillende oorzaken voor de (militaire) onveiligheid en het geweld in Oost-Congo, waaronder als belangrijkste:

- de aanwezigheid van rebellen en gewapend verzet;
- de onvolledige en gebrekkige demobilisatie;
- de samenstelling en het (wan)gedrag van het Congolese leger;
- de illegale exploitatie van grondstoffen en natuurlijke rijkdommen (woud)

5.1 Rebellen en gewapend verzet

De nationale regering heeft niet alle gebieden onder controle en nog niet alle rebellengroepen zijn gedemobiliseerd of geïntegreerd in het nationale leger. In verschillende delen van het land blijven parallelle commandostructuren naast elkaar bestaan. De Congolese overheid is niet bij machte om buiten de hoofdstad en de grotere steden de veiligheid van burgers te verzekeren.

Het gezag van de overheid is vooral in het oosten van het land – in Iturië, de Kivu's en het noorden van Katanga – erg zwak. In 2007 en 2008 waren er in Noord-Kivu en in Iturië regelmatig gevechten tussen het regeringsleger en rebellen, zowel binnenlandse als buitenlandse rebellengroepen.

Welke rebellen?

- Buitenlandse rebellen

De buitenlandse rebellengroepen komen voornamelijk uit Rwanda en Oeganda. Deze zijn:

- de Forces Démocratiques de Libération du Rwanda FDLR, Rwandees
- de Lord's Resistance Army (LRA), Oegandees

30 Bron: rapport Monuc Human Rights Assesment, 2007.

- het Allied Democratic Front (ADF), Oegandees
- de National Army for the Liberation of Uganda (NALU), Oegandees

- Binnenlandse rebellen

- Mouvement Révolutionnaire Congolais (MRC) o.l.v. Mathieu Ngujolo
- het Front des Nationalistes et Intégrationnistes (FNI) o.l.v. Peter Karim
- het Front de Résistances Patriotiques en Iturië (FRPI) o.l.v. Cobra Matata
- RCD Goma o.l.v. Laurent Nkunda
- Dissidenten o.l.v. kolonel Michel Rukunda
- Patriotes Résistants du Congo (PARECO)
- Diverse groepen Mai-Mai

5.2 Onvolledige en gebrekkige demobilisatie

Begin 2007 had het DDR-programma³¹, het programma voor ontwapening, demobilisatie en re-integratie van ex-strijders, beëindigd moeten zijn. Dit is echter niet gelukt. De strijders die het DDR-programma nog moeten doorlopen bevinden zich hoofdzakelijk in Noord- en Zuid-Kivu. Er zijn echter ook eenheden in Iturië, Katanga en Kinshasa die nog geïntegreerd moeten worden, vooral leden van de Republikeinse Garde en van de gardes van de voormalige vicepresidenten Jean-Pierre Bemba en Azarias Ruberwa. Half maart 2007 beschikte Bemba nog over ongeveer 500 soldaten in Kinshasa; Ruberwa had nog ongeveer 400 soldaten.³²

In sommige delen van de DRC vormen gedemobiliseerde soldaten die wachten op instroom in een re-integratieprogramma een bedreiging voor de veiligheid van de burgers. De situatie in de kampen waar gedemobiliseerde soldaten verblijven is volgens Amnesty International ronduit slecht te noemen. Gedemobiliseerde soldaten krijgen hun premies vaak te laat en worden ongeduldig wanneer het re-integratieprogramma te lang op zich laat wachten en slaan aan het plunderen. Daarbij komt het soms tot gevechten met de politie.³³

5.3 Samenstelling en wangedrag van het Congolese leger (FARDC)

Het Congolese leger is samengesteld uit soldaten van het vroegere regeringsleger, aangevuld met ex-rebellen. De president heeft het opperste gezag over het leger. De VN-vredesmacht MONUC³⁴ en de internationale gemeenschap steunen de opzet van achttien geïntegreerde infanteriebrigades, die de ruggengraat van het nieuwe Congolese leger moeten vormen. Dit proces verloopt echter zeer moeizaam.

31 DDR staat voor Disarmament, Demobilisation and Reintegration m.a.w. de ontwapening, het ontslag uit het leger/de gewapende groep en de herinschakeling of re-integratie van ex-strijders in het burgerlijk leven.

32 Guard of Congo's Rebel Leaders Refuse to Stand Down, Associated Press, 16 maart 2007.

33 Democratic Republic of Congo: Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR) and the Reform of the Army, Amnesty International, 25 januari 2007.

34 MONUC: Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo. De missie werd in 1999 ontplooid en heeft als belangrijkste taak het ondersteunen van operaties van het Congolese leger zoals ontwapenen van rebellen, preventie van mensenrechtenschendingen, ondersteuning van het verkiezingsproces en het veiligstellen van humanitaire interventies.

Het Congolese leger bestaat actueel uit twee delen: een geïntegreerd en een niet-geïntegreerd deel. Het geïntegreerde deel telt 43.600 personen, verdeeld over vijftien brigades. Elf hiervan, zijn gestationeerd in het oosten van het land, in de Kivu's en in Ituri. Het niet-geïntegreerde deel, naar schatting 66.000 personen, bestaat uit eenheden die nog niet de keuze hebben kunnen maken tussen demobilisatie of integratie in het leger. Naar verwachting zullen de meeste in het FARDC geïntegreerd willen worden. Van deze groep zijn begin 2007 12.000 militairen opgenomen in de zogenaamde 'gemengde brigades'. In Oost-Congo heeft de ontplooiing van de gemengde brigades niet meer veiligheid gebracht, maar integendeel geleid tot meer geweld en verdere ontarding van de mensenrechtensituatie. Het feit dat de DRC de afgelopen vijftien jaar geen competent leger heeft gekend, bemoeilijkt de zaak. Bovendien hebben bepaalde eenheden weinig zin om aan het integratieproces deel te nemen, omdat ze actief betrokken zijn bij de illegale grondstoffenexploitatie en ze deze lucratieve bezigheid niet willen opgeven. Eenheden die direct vanuit Kinshasa worden aangestuurd leveren soms strijd met andere eenheden die nog niet in de FARDC zijn geïntegreerd.³⁵ Maar beiden, zowel niet geïntegreerde als geïntegreerde eenheden, schenden de mensenrechten op grote schaal. Ontevreden soldaten die niet of niet op tijd betaald worden, gaan vaak over tot roofovervallen en plunderingen. Het Nederlandse Clingendael instituut noemt het FARDC eerder een veiligheidsrisico dan een factor die bijdraagt aan het oplossen van de talrijke problemen waar de DRC mee kampt.³⁶

5.4 Illegale exploitatie van grondstoffen en natuurlijke rijkdommen

Exploitatie van natuurlijke rijkdommen was en is een belangrijke motor van de oorlogen en gevechten in Congo. In Oost-Congo vormt controle over natuurlijke rijkdommen de belangrijkste drijfveer voor binnen- en buitenlandse rebellen om actief te blijven. De (ambachtelijke) exploitatie van goud, diamant en koltan stelt militieiders in staat om hun troepen soldij te betalen, iets waarop in het regeringsleger geïntegreerde soldaten niet zonder meer kunnen rekenen. Maar ook het regeringsleger zelf is schuldig aan illegale en illegitieme grondstoffenexploitatie. Zowel geïntegreerde als niet geïntegreerde eenheden, van de FARDC bezetten mijnbouwgebieden en verdienen geld aan de mijnbouw door illegale belasting te heffen, door diensten te leveren aan particuliere ondernemingen of door zelf deel te nemen aan het delven van grondstoffen.³⁷

Wijdverspreide corruptie, gebrek aan rechtszekerheid en de afwezigheid van een functionerende justitie zorgen ervoor dat (ook grootschalige) exploitanten van natuurlijke bronnen kunnen opereren op basis van illegale contracten en/of joint venture met partners die de mensenrechten op grote schaal schenden.

³⁵ Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

³⁶ Clingendael Conflict Research Unit, The Urgent Need for a Renewed SSR Effort in the Democratic Republic of Congo, mei 2007.

³⁷ Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

Buitenlandse bedrijven die actief zijn in de winning van delfstoffen betalen in de conflictgebieden de feitelijke machthebbers – milities of eenheden van de FARDC – in ruil voor bescherming. In extreme gevallen, zoals in Ituri het geval is, is er vrijwel geen politieke agenda die verder strekt dan de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen door milities en hun buitenlandse supporters.³⁸

In het raam van de vredesakkoorden werd in de DRC in 2003 een parlementaire commissie opgericht om de mijnbouwcontracten die in de periode 1996-2003 met buitenlandse bedrijven afgesloten werden, te onderzoeken. Het werk van deze commissie – o.l.v. parlamentslid Christophe Lutundula – werd zowel binnen als buiten Congo systematisch tegengewerkt. In november 2005 verscheen het eindrapport van de commissie. Er werd aangetoond dat meerdere contracten illegaal waren. Er werd aanbevolen om juridische stappen te ondernemen tegen corrupte politici en zakenlieden en om een tijdelijk moratorium in te stellen voor het afsluiten van nieuwe contracten. De behandeling van het Lutundula rapport werd vervolgens dusdanig vertraagd, dat het anno 2008 nog steeds niet besproken is in het Congolees parlement.³⁹

De VN-vredesmacht, MONUC, die sinds 1999 op het terrein is om het vredesproces te ondersteunen, is niet in staat om de gevechten en de illegale grondstoffenexploitatie, de mensenrechtenschendingen en het geweld op de burgerbevolking te beheersen. De missie wordt als redelijk effectief gezien en het is met 17.343 militairen en 1.024 politiefunctionarissen de grootste VN-vredesmacht die ooit werd ontplooid. Maar gezien de omstandigheden is ze te klein om het hele gebied te controleren.

VI. Mensenrechten

1. Wetgeving

De DRC heeft heel wat internationale mensenrechtenverdragen geratificeerd waaronder het VN-Verdrag tot uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (1979) en het Protocol betreffende de rechten van vrouwen (2000) bij het Afrikaans handvest voor de rechten van mensen en volken (1981)⁴⁰, het Verdrag betreffende de rechten van het kind en zijn twee Optionele Protocollen betreffende kinderen in gewapende conflicten en betreffende de uitbanning van verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie en het Statuut van Rome betreffende het Internationaal Strafhof.

De Congolese grondwet kent enkele bepalingen die van belang zijn voor de eerbiediging van rechten van de mens. In de preambule bij de grondwet wordt

38 Congo-Kinshasa: Politics Preclude Strong Mining Review, Oxford Analytica, 6 juli 2006.

39 Congo-Kinshasa: Politics Preclude Strong Mining Review, Oxford Analytica, 6 juli 2006 en Conférence sur l'extraction minière et la gouvernance, persbericht CEPAS, 12-14 juin 2007, Kinshasa. Op het web heb ik verder geen aanwijzingen gevonden dat daar in 2008 verandering in gekomen is.

40 Dit verdrag werd in 2006 geratificeerd door de DRC.

expliciet verwezen naar de Universele verklaring van de rechten van de mens, het Afrikaans Handvest betreffende rechten van de mens en volkeren, het Kinderrechtenverdrag en het Verdrag tot uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen. Foltering is zowel volgens de Congolese grondwet als het Wetboek van Strafrecht verboden.

In artikel 61 van de grondwet worden een aantal mensenrechten opgesomd die onder geen beding geschonden mogen worden, zelfs niet als er sprake is van een staat van beleg of als de noodtoestand is uitgeroepen. Het gaat om het recht op leven, het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, het verbod op slavernij en lijfeigenschap; het beginsel van rechtmatigheid van strafbare feiten en van vervolging, het recht op strafrechtelijke verdediging en op beroep, het recht op gewetensvrijheid, vrijheid van godsdienst en vrijheid van gedachte.

Sinds 19 december 2005 is er in de DRC een amnestiewet van kracht. Deze wet, die al was voorzien in het Akkoord van Pretoria (juli 2002) regelt amnestie voor Congolezen in binnen- en buitenland, die aangeklaagd, vervolgd of veroordeeld werden voor politieke vergrijpen uit de periode 1996-2003. Oorlogsmisdrijven, genocide en misdrijven tegen de menselijkheid zijn echter van amnestie uitgezonderd.⁴¹

2. Schendingen van mensenrechten

Ondanks de ratificatie van diverse mensenrechtenverdragen, zijn schendingen van mensenrechten wijdverbreid. De nationale wetgeving is nog niet helemaal aangepast aan de internationale verdragen en de grondwet en de praktijk toont een ander beeld. Over het hele grondgebied worden de mensenrechten systematisch geschonden.

Het leger, de nationale politie, de nationale inlichtingendienst en de Republikeinse Garde zijn over heel het land verantwoordelijk voor stelselmatige buitengerechtelijke executies, verdwijningen, willekeurige arrestaties, mishandeling en marteling van burgers die verdacht worden van politieke affiliaties die het regime niet bevallen. Journalisten en activisten die kritiek uiten op de gevestigde machthebbers, bijvoorbeeld om corruptie aan de kaak te stellen, lopen grote risico's. Reporters Without Borders rangschikte de DRC in 2007 142ste op 169 in de World Press Freedom Index.⁴²

Ook mensenrechtenactivisten en vooral personen die zich uitspreken tegen foltering, worden geïntimideerd en bedreigd. Willekeurige arrestaties en detenties en foltering van gevangenen behoren tot de orde van de dag. Er zijn meldingen dat deze gevangenen mishandeld of gefolterd worden. MONUC heeft

⁴¹ Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

⁴² http://en.wikipedia.org/wiki/Reporters_Without_Borders#Worldwide_Press_Freedom_Index_Ranking.

niet altijd toegang tot deze arrestanten, omdat zij niet altijd in de 'officiële' gevangenissen vastgehouden worden, maar in de zogenaamde 'cachots'. In deze officieuze gevangenissen, de cachots, zou systematisch gefolterd worden.⁴³

Maar ook 'gewone burgers' lopen het risico door politieagenten opgepakt en vervolgens mishandeld te worden: verdachten van 'gewone' delicten of zelfs totaal onschuldige burgers die door politieagenten afgeperst worden. Illegale detentie of het dreigen ermee wordt vaak gebruikt om mensen te intimideren of geld afhandig te maken. Corruptie zou hier een grote rol in hebben. De politie handelt naar verluidt vaak in opdracht van personen die nog een rekening met iemand te vereffenen hebben. Voor geld kan je een politieagent een willekeurig persoon laten oppakken en afranselen.⁴⁴

In het oorlogsgebied zijn soldaten van het regeringsleger en leden van de nationale politie verantwoordelijk voor brandstichting, plundering, overvallen, verkrachtingen, willekeurige arrestaties, martelingen, dwangarbeid en moord.⁴⁵ Volgens MONUC worden sinds 2006 de meeste mensenrechtenschendingen gepleegd door soldaten van de FARDC en zijn de schendingen door de politie toegenomen, terwijl het aandeel van de rebellen gedaald is tot 12% van de gevallen.⁴⁶ In 2007 sprak William Swing, Bijzonder Vertegenwoordiger van de VN-Secretaris-generaal zich hier zeer kritisch over uit. Hij gaf aan dat MONUC vanwege haar mandaat gehouden is aan samenwerking met de FARDC, maar dat deze samenwerking steeds moeilijker wordt doordat politie en leger de mensenrechten op grote schaal blijven schenden.

De oorlog is een belangrijke bijkomende factor voor de schendingen van de mensenrechten in de DRC. Alle strijdende partijen, ook de vertegenwoordigers van de regering en de leden van de uitvoerende macht zijn hieraan schuldig. De Congolese bevolking kan hier nauwelijks bescherming tegen inroepen. De falende justitie verergert de problematiek: slachtoffers van geweld, verkrachte vrouwen bijvoorbeeld, durven ook daarom niet altijd klacht in te dienen.

Een bijzondere, typische vorm van de schendingen van mensenrechten zijn de beschuldigingen van hekserij. Zowel mannen als vrouwen, volwassenen als kinderen kunnen van hekserij beschuldigd worden, maar de beschuldiging treft vooral de zwakkeren in de samenleving, waaronder ook kinderen. Geloof in hekserij komt van oudsher voor in de Congolese cultuur. Oorspronkelijk was dit een neutraal concept: de mystieke krachten konden zowel goed als kwaad zijn. Onder invloed van de Eglises de réveil heeft het begrip hekserij een negatieve klank gekregen. Deze kerken zijn zich gaan toeleggen op uitdrijvingsrituelen. Zij

⁴³ Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

⁴⁴ Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

⁴⁵ Bron : Justice Plus, l'Armée n'a pas fait la différence, Ituri, 10 februari 2007.

⁴⁶ Bronnen: The Human Rights Situation in the Democratic Republic of Congo, MONUC Human Rights Division, 8 februari 2007. Ook Human Rights Watch en Amnesty International rapporteren over de mensenrechtenschendingen in de DRC.

opereren als commerciële ondernemingen en verdienen veel geld aan de uitdrijvingsrituelen.⁴⁷ Deze uitdrijvingsrituelen zijn in essentie modern en kunnen van elkaar verschillen, maar ze zijn dikwijls zeer gewelddadig. Een terugkerend element is dat de beschuldigde dagenlang wordt opgesloten zonder voedsel en een bekentenis moet afleggen om de beheksing volledig te kunnen uitdrijven. Het komt voor dat de geëxcorceerde in het proces van uitdrijving wordt vastgeketend, seksueel misbruikt of op een andere manier mishandeld met soms de dood als gevolg. In de praktijk ondernemen lokale overheden niets tegen deze kerken.

Kinderen, jongens en meisjes, vormen een bijzonder kwetsbare groep. Van hekserij beschuldigde kinderen worden veelal verstoten door hun familie. Vaak is de beschuldiging ingegeven door armoede. Dit de enige manier is om zonder gezichtsverlies een mond minder te moeten voeden in het gezin. Het komt ook voor dat kinderen van hekserij worden beschuldigd en verstoten omdat ze om een andere reden niet (meer) gewenst zijn. Bijvoorbeeld als de vader met een nieuwe vrouw trouwt of omdat ze het gevolg zijn van een verkrachting. Internationale organisaties ramen dat tot 70% van de Congolese straatkinderen van hekserij beschuldigd zijn.

3. Faciliterende factoren voor schendingen van mensenrechten

Er zijn diverse factoren die de mensenrechtenschendingen in de DRC faciliteren en kunnen verklaren, maar één van de belangrijkste aspecten van de mensenrechtenproblematiek is de nagenoeg complete straffeloosheid. Daders, zowel vertegenwoordigers van de overheid, als rebellen of burgers, kunnen quasi ongestoord hun gang gaan. De politieke wil tot vervolging van schendingen van mensenrechten ontbreekt vrijwel geheel. Het justitieel apparaat is corrupt, rechters werken niet onafhankelijk van de politieke macht en het gerecht is onvoldoende toegerust om daadwerkelijk vervolging in te stellen.⁴⁸

Sinds 2006 worden volgens MONUC de meeste mensenrechtenschendingen gepleegd door soldaten van het regeringsleger. Deze verschuiving lijkt samen te vallen met de integratie van gedemobiliseerde ex-rebellen in het leger. In de geïntegreerde eenheden bevinden zich veel personen die verdacht worden van schendingen van de mensenrechten en van het internationaal humanitair recht. Deze verdachten bekleden vaak hoge of verantwoordelijke posities in het leger. Maar ook andere hoge posities, in politiek en openbaar bestuur, worden ingenomen door personen die verdacht worden van mensenrechtenschendingen.

De grondwet voorziet in het recht op een snelle procesgang, de veronderstelling van onschuld tot schuld bewezen is en het recht op juridische bijstand. Deze rechten worden in de praktijk echter niet gerespecteerd als gevolg van

47 Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

48 The Human Rights Situation in the Democratic Republic of Congo, MONUC Human Rights Division, 8 februari 2007; S/2007/156.

onvoldoende uitgeruste rechtbanken, wijdverspreide corruptie en afhankelijke rechters. De rechterlijke macht is in de praktijk niet onafhankelijk van de uitvoerende macht. Politici of legeroversten mengen zich soms direct in rechtszaken. Bovendien heeft het staatshoofd verregaande discretionaire bevoegdheden ten aanzien van de benoemingen van rechters.

Corruptie is wijdverspreid. Zelfs naar lokale maatstaven zijn de salarissen van rechters en aanklagers erg laag, als zij al worden uitbetaald. Griffiers en ander personeel van de rechtbank worden nog slechter betaald. Naar verluidt is het recht in de DRC te koop is voor een ieder die een rekening met een ander te vereffenen heeft.⁴⁹ De corruptie beperkt zich echter niet tot de rechtbanken. Politie en leger zijn evenzeer corrupt en zijn vaak de daders van vele mensenrechtenschendingen en van seksueel geweld op vrouwen en meisjes.

De rechtbanken kampen daarnaast met een groot tekort aan personeel, vakkennis en materialen. In veel rechtbanken ontbreken zelfs de meest elementaire wetboeken. Bijscholingen van rechters zijn schaars of onbestaand. Door de concentratie van de rechtbanken in de grotere plaatsen in de provincie hebben mensen die in meer landelijke gebieden wonen bovendien de facto geen toegang tot justitie. Het falende justitiële apparaat draagt in belangrijke mate bij aan de vrijwel universele straffeloosheid in het land.

4. Rechten van vrouwen in de samenleving

De nieuwe Congolese grondwet verzekert de gelijkheid voor vrouwen en mannen. Hij verwijst expliciet naar het Verdrag betreffende de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, verbindt zich tot de gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in de 'instellingen van de staat' en tot het bestrijden van alle vormen van geweld tegen vrouwen, zowel in de publieke als in de privé sfeer.

Veel belangrijke wetten in het strafrecht, het familierecht en het arbeidsrecht moeten echter nog in overeenstemming worden gebracht met de nieuwe grondwet, maar ook met internationale verdragen die de DRC heeft ondertekend. Nationale wetten weerspiegelen nog steeds de 'traditionele' patriarchale normen, waarden en gewoontes en de maatschappelijk ondergeschikte positie van vrouwen in de samenleving. Diverse onafhankelijke bronnen bevestigen dat discriminatie van vrouwen diep ingebed is in de samenleving. Vrouwen hebben meestal geen toegang tot besluitvorming, adequate gezondheidszorg, onderwijs, schoon water, sanitaire voorzieningen en rechtsmiddelen.

Een duidelijk en tevens 'traditioneel/universeel' voorbeeld hiervan is het zogenaamde familierecht, dat getuigt van verregaande discriminatie van vrouwen. Het familierecht berust op oude patriarchale structuren en

⁴⁹ Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo, Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken Afdeling Asiel- en Migratiezaken, Nederland, 2007.

opvattingen, waarin vrouwen en kinderen als bezit van de man worden gezien worden. Het stelt dat mannen het hoofd/de baas van de huishouding zijn.

De handelingsbekwaamheid van de gehuwde vrouw is beperkt. De vrouw wordt gezien als onbekwaam om de wettelijke voogdij over bezittingen of kinderen uit te oefenen. De vader oefent het gezag uit over de kinderen en wanneer de vader tijdelijk afwezig is komt dit niet toe aan de moeder of echtgenote, maar aan een verwant van de vader. Een echtgenote moet het huis van haar man als domicilie nemen en wonen waar hij wenst te wonen. Een vrouw heeft de toestemming van haar man nodig voor elk wettelijk bindend contract. Dit geldt de aankoop en verkoop van goederen, maar ook voor een arbeidscontract, waardoor de vrouw dus de facto toestemming van de man nodig heeft om te werken.

Er wordt een verschil gemaakt tussen vrouwen en mannen voor zaken die het huwelijk direct aanbelangen. Een vrouw mag niet hertrouwen binnen een periode van 355 dagen na de ontbinding van een huwelijk. Deze wachtperiode geldt niet voor mannen. Polyandrie is bij wet verboden. Over polygamie wordt niet gesproken. Voor overspel wordt een verschil gemaakt tussen mannen en vrouwen Deze lijst van discriminaties is niet exhaustief, slechts illustratief.

Andere rechtstakken zoals het arbeidsrecht en het strafrecht maken in principe geen verschil tussen mannen en vrouwen. Vanuit het familierecht heeft een vrouw echter wel toestemming van haar man nodig om betaalde arbeid te kunnen verrichten; in het strafrecht wordt een verschil gemaakt tussen vrouwen en mannen m.b.t. overspel. Voor wat betreft het strafrecht schort het echter ernstig aan de uitvoering ervan. Verkrachting en seksuele aanranding, bijvoorbeeld, zijn wel strafbaar, maar in de praktijk wordt hier zelden tegen opgetreden.⁵⁰

5. Sociaal culturele positie van vrouwen

Vrouwen worden vooral gezien als moeders, die moeten zorgen voor het nageslacht, de opvoeding van de kinderen en het bewaren van de traditie. In deze functie, en quasi alleen in deze functie, worden ze gewaardeerd. Gewoontes variëren van provincie tot provincie en zelfs van stam tot stam, maar in alle stammen zijn er vooroordelen en attitudes die ervoor zorgen dat vrouwen een ondergeschikte positie t.o.v. mannen innemen en in alle stammen zijn er taboes en verboden voor vrouwen, waaronder voedselverboden.⁵¹

In november 2003 voerde het ministerie van Vrouwenzaken met de hulp van UNDP een onderzoek naar de sociale positie van vrouwen. Uit het onderzoek bleek dat vele zaken nog geregeld worden door gewoonte en traditie. Dit geldt vooral op het platteland. In dit gewoonterecht zitten positieve zaken zoals het respect voor moeders, maar ook heel wat laakbare praktijken zoals verlenging

⁵⁰ Gecombineerd vierde en vijfde rapport van de DRC aan het CEDAW-comité.
⁵¹ CEDAW initieel rapport Zaire, 1994.

van de buitenste schaamlippen ⁵², het verbod voor vrouwen om kip te eten of melk te drinken, de instelling van de bruidsschat waardoor de man de indruk krijgt dat hij de vrouw koopt of gewoonten zoals proefhuwelijken ⁵³, zwagerhuwelijken, zusterhuwelijken, gedwongen of gearrangeerde huwelijken, de behandeling van weduwen....

De positie van weduwen verdient, mede gezien de naoorlogse context, bijzondere aandacht. Ongeveer 9% van de bevolking zijn weduwen. 43,9% van de weduwen zijn alleenstaande gezinshoofden. ⁵⁴ Bepaalde traditionele gebruiken tegenover weduwen worden vandaag als geweld beschouwd. Weduwen worden onderworpen aan vernederende rituelen zoals zich laten slaan door hun schoonzussen, hun lichaam met een mengsel van modder en urine laten insmeren, de bezittingen uit hun huis laten weghalen door hun schoonfamilie... . Het gewoonterecht verhindert hen om opnieuw vrij te huwen. In Noord-Kivu bijvoorbeeld moeten weduwen hertrouwen met een familielid van de overleden echtgenoot. Als ze weigeren of als ze het aandurven om met een andere man te trouwen, worden ze verjaagd uit het dorp en worden hun velden afgenomen. Weduwen worden soms verstoten en ontferd en dikwijls kunnen zij zich niet op de wet beroepen om hun rechten te verdedigen omdat hun huwelijk niet wettelijk geregistreerd werd. Overleven is voor hen, al dan niet met kinderen, zeer zwaar.

Volgens het ministerie van vrouwenzaken zijn alle discriminaties en bepalingen die de positie van vrouwen ondermijnen door de bank genomen terug te voeren tot vooroordelen in de samenleving van de volgende vijf types ⁵⁵:

Metafysisch, religieuze vooroordelen

De vrouw is gemaakt uit de rib van de man en moet daarom zijn ondergeschikte zijn.

De natuur heeft vrouwen minderwaardig aan de man gemaakt.

Socio-culturele vooroordelen

Vrouwen bouwen geen dorpen t.t.z. zij zijn niet in staat om een gemeenschap te leiden.

Mannen betalen de bruidsprijs: zij nemen vrouwen bij zich in het huwelijk.

Psychologische vooroordelen

Vrouwen zijn minder slim dan mannen.

Vrouwen zijn emotionele wezens.

52 Vrouwen smeren hun buitenste schaamlippen in met een wortelsmeersel, waardoor deze opzwellen en dan verlengen. Deze behandeling is pijnlijk voor de vrouw.

53 De verloofden leven als man en vrouw, maar als de proeftijd niet bevredigend is, gewoonlijk omwille van steriliteit of omwille van onverenigbaarheid, wordt het huwelijk afgelast. In dit geval is het voor de vrouw moeilijk om een nieuwe man te vinden.

54 Gecombineerd vierde en vijfde rapport van de DRC aan het CEDAW-comité.

55 Gecombineerd vierde en vijfde rapport van de DRC aan het CEDAW-comité.

Biologische vooroordelen

Vrouwen zijn het zwakke geslacht.

Vrouwen zijn de receptoren voor het zaad dat de kinderen maakt.

Economische vooroordelen

Vrouwen zijn financieel afhankelijk van hun mannen.

Negatieve normen en attitudes van mannen tegenover vrouwen, kwamen ook duidelijk naar voor uit een door Women for Women opgezet leiderschaps-trainingproject voor mannen. Dit project werd uitgevoerd in Zuid-Kivu in 2005.

Mannen kregen een training als leiders en verdedigers van rechten van vrouwen en om hen beter te beschermen tegen seksueel geweld⁵⁶. Ter voorbereiding werden 392 mannen geïnterviewd: religieuze leiders, leidinggevende ambtenaren, traditionele leiders, legeroversten, politieoversten en leiders uit de civiele samenleving. De mannen waren hoger geschoold dan gemiddeld: 61,9% had een diploma secundair onderwijs en 21% had zelfs een hogere opleiding begonnen of doorlopen. 58,5% was ouder dan 40 jaar en 70,3% van hen had werk: 38,6% werkte voor de regering, 21,6% waren leraren; 13,3% was boer en 8,7% werkte als zelfstandige.

De interviewers peilden naar normen en attitudes van mannen tegenover vrouwen. Uit de antwoorden blijkt duidelijk een dominant patroon van seksisme en minderwaardig beschouwen van vrouwen evenals de nood om te werken aan belangrijke attitude- en gedragswijzigingen van mannen tegenover vrouwen als voorwaarde om het geweld op vrouwen aan te pakken en om gelijke rechten voor vrouwen te realiseren.

Mannelijke normen en attitudes tegenover vrouwen⁵⁷

56,2% was het eens met de bewering 'Vrouwen kunnen weinig bijdragen tot de heropbouw en ontwikkeling van de samenleving.'

86,3% was het eens met de bewering 'Mannen zijn het hoofd van de huishouding en vrouwen moeten hen gehoorzamen en zich aan hen onderwerpen'

44,4% ging niet akkoord met de stelling dat mannen en vrouwen gelijk zijn.

41,5% was het niet eens met de bewering dat echtgenoten dezelfde rechten hebben in de gemeenschap

56 Ending Violence Against Women in Eastern Congo: Preparing Men to Advocate for Women's Rights, Women for Women International, winter 2007.

57 Ending Violence Against Women in Eastern Congo: Preparing Men to Advocate for Women's Rights, Women for Women International, winter 2007.

35,8% geloofde dat vrouwen minder goed dan mannen in staat zijn om te redeneren.

82,3% was het niet eens met de stelling dat vrouwen zelf mogen beschikken over het geld dat ze zelf verdienen

40,2% van de mannen was het niet eens met de stelling dat het nooit juist is om een vrouw seksueel lastig te vallen. Maar 67% van de mannen die een slachtoffer van seksueel geweld kenden geloofden dat het nooit veroorloofd is om een vrouw seksueel lastig te vallen.

44,7% van de mannen ging niet akkoord met de idee 'militairen en paramilitaire groepen hebben niet het recht om een vrouw (burger) te slaan, stompen of neer te schieten'.

Toch is er hoop. Uit het kruisen van de gegevens bleek bijvoorbeeld dat hoe hoger de mannen opgeleid waren, hoe positiever hun houding en opvattingen over vrouwen was. Mannen met werk hadden een positievere opvatting van vrouwen dan werkloze mannen. Doorgaans hadden mannen die werkten in het onderwijs of voor de regering minder negatieve opvattingen over vrouwen dan landbouwers.

Ontwikkeling kan soelaas brengen, maar hoe het ook zij, de negatieve beeldvorming over vrouwen leidt tot de facto discriminaties van vrouwen in de samenleving en faciliteert mensenrechtenschendingen, geweld en seksueel geweld op vrouwen.

VII. Geweld op vrouwen

1. Niet alleen in Oost-Congo en meer dan seksueel geweld

Geweld op vrouwen en op meisjes blijft een belangrijk probleem in de DRC, stelt het ministerie van vrouwenzaken in een rapport van 2004 over strategieën om gendergelijkheid te bevorderen. De situatie is er sindsdien niet op vooruitgegaan.

"De schendingen van de mensenrechten en in bijzonder van de rechten van vrouwen in Congo zijn massief, flagrant en moeilijk uit te roeien, maar de diversiteit ervan (fysiek geweld, vrijheidsberoving, gedwongen verhuis van gemeenschappen, seksuele exploitatie of seksuele slavernij, arbitraire arrestaties en onmiddellijke executies) evenals het gebrek aan instellingen die de bevolking beschermen en de slachtoffers verdedigen maakt het moeilijk om alles te registreren." Femmes Africa Solidarité, 2007

Het geweld en seksueel geweld op vrouwen en meisjes beperkt zich niet tot Oost-Congo en de problematiek mag ook niet gereduceerd worden tot seksueel geweld. Geweld op vrouwen situeert zich in een context van stelselmatige

mensenrechtenschendingen en algemeen geweld, oorlog, schadelijke traditionele praktijken en discriminerende patriarchale normen en attitudes tegenover vrouwen. Daarbinnen heeft iedere stam zijn eigen gewoonten en culturele tradities. De meeste daarvan ondermijnen het vrouwbeeld en de waardigheid van vrouwen. Traditionele praktijken zoals de voogdij van mannen over hun echtgenoten, gearrangeerde huwelijken, discriminatoir erfrecht, verstoting, gedwongen prostitutie, beschuldigingen van hekserij en vermoorden van heksen... benadelen vrouwen systematisch.

De situatie van de weduwen en jonge meisjes is bijzonder precair. Weduwen zijn extra kwetsbaar voor geweld als gevolg van traditionele huwelijkspraktijken en discriminatoir erfrecht, waardoor overleven extra bemoeilijkt wordt. Meisjes zijn bijzonder kwetsbaar voor geweld en seksueel geweld. Over het hele land zijn de meisjes zijn slachtoffer van geweld, en vooral seksueel geweld, met een iets hogere frequentie voor de gebieden waar de oorlog woedt of gewoed heeft. Meisjes worden bedreigd binnen het gezin en de familie, op school en in de gemeenschap. In alle provincies werden daarnaast ook gevallen van incest gesignaleerd.

Tienerzwangerschappen zijn een probleem. Eén op vijf van de 15-19 jarige meisjes heeft al een levendgeborene gehad.⁵⁸ Deze meisjes komen vooral uit arme families of leven alleen in grote armoede. Hun ouders of voogden hebben meestal geen werk en een groot aantal onder hen is gescheiden. Ze worden verstoten door de familie die zich onteerd voelt en die de extra zorglasten niet aanvaard. Veel van de zwangere meisjes worden uit het ouderlijk huis verjaagd als ontdekt wordt dat ze zwanger waren, met alle gevolgen – ook sociaaleconomische gevolgen – vandien.

Aan deze 'traditionele' vormen van geweld moet geweld door de overheid zoals de falende justitie en veralgemeende straffeloosheid, lastiggevallen worden door de politie of soldaten, niet afdwingen van het betalen van schadeloosstellingen, fysiek en seksueel geweld worden toegevoegd.

1.1 Factoren die geweld op vrouwen faciliteren.

In zijn rapporten aan het CEDAW-comité⁵⁹ identificeerde de Congolese overheid volgende factoren als elementen die geweld op vrouwen en meisjes in de hand werken:⁶⁰

- gewoontes die de idee van de minderwaardigheid van vrouwen in stand houden;
- misprijzen voor de rechten van vrouwen;

58 E. Kabali, C. Mabika, J. Mangalu, Chaire Quetelet, Niveaux et determinants des grossesses des adolescents en DRC, Louvain La Neuve, 2004.

⁵⁹ Dit is het toezichhoudend comité bij het CEDAW-verdrag, het Verdrag tot uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen.

⁶⁰ Gecombineerd vierde en vijfde rapport van de DRC aan het CEDAW-comité.

- lage inkomens van vrouwen, waardoor ze economisch en financieel afhankelijk zijn van mannen;
- laag opleidingsniveau: uit onderzoek bleek dat opgeleide vrouwen beter in staat zijn om zich te verzetten tegen geweld;
- woonomstandigheden: te kleine ruimtes moedigen verkrachting, incest, aanrandingen, slagen en beschuldigingen aan;
- arbeid: seksueel geweld (lastiggevallen worden) komt veel voor op de werkplaats in de scholen en universitaire centra;
- huwelijk: gehuwde vrouwen zijn meer kwetsbaar voor het geweld;
- de straffeloosheid;
- normalisering van het seksueel geweld.

Het spreekt voor zich dat daaraan die elementen moeten toegevoegd worden die te maken hebben met de schendingen van mensenrechten in het algemeen en met de rechten van vrouwen in de samenleving in het bijzonder.⁶¹

1.2 Fasering van seksueel geweld in oorlog

Als gevolg van het oorlogsgeweld is seksueel geweld op vrouwen en meisjes 'normaal gedrag' geworden. In de loop der jaren werd verkrachting losgekoppeld van het conflict en heeft seksueel geweld ingang gevonden in het dagelijks leven en in de cultuur. Aanvankelijk was het seksueel geweld een uitspatting, bijverschijnsel van het oorlogsgeweld, waarna het evolueerde tot doelgericht wapen in de strijd. Doorheen de tijd is het seksueel geweld vervolgens 'genormaliseerd' en 'veralgemeend'.⁶²

Fase 1 – uitspatting

In de eerste fase van de oorlog is seksueel geweld een ontsporing van de vijandelijkheden. Verkrachting behoort tot het recht van de sterkste, die de oorlogsbuit naar goeddunken consumeert. Als je een dorp inneemt, dan plunder je de huizen, je slacht de geiten, drinkt het bier en verkracht de vrouwen.

Fase 2 – oorlogswapen

In deze fase wordt verkrachting een oorlogswapen: seksueel geweld wordt doelgericht ingezet om een gemeenschap op haar gevoeligste plek te treffen en haar totaal te ontwrichten. Seksueel geweld haalt immers de sociale en economische cohesie van een gemeenschap onderuit. Er zijn niet alleen de medische, psychologische en emotionele gevolgen voor de slachtoffers en hun familie, ook het sociale stigma is groot. Veel slachtoffers worden verstoten door hun man of vader. Seksueel geweld creëert bovendien een klimaat waarin vrouwen niet meer naar het veld en meisjes niet meer naar school durven.

Fase 3 – normalisering van seksueel geweld

In de derde fase wanneer het gewapend conflict geluwd is en seksueel geweld de enige mensenrechtenschending is die niet afneemt, stelt men vast dat

⁶¹ Zie vorig hoofdstuk VI. Mensenrechten.

⁶² Iteka vond dit patroon voor Burundi: zij stelden vast dat de schendingen van mensenrechten, met uitzondering van het seksueel geweld, spectaculair afnamen met het luwen van het conflict. Volgens Kris Berwouts, directeur van EURAC, zien we in de DRC hetzelfde patroon.

seksueel geweld tot de 'normale' gedragingen is gaan behoren. Dit is bijzonder verontrustend. Het betekent dat er iets heel erg misgaat met de waarden binnen de samenleving: seks wordt iets wat je neemt als je het nodig hebt, vrouwen worden wegwerpproducten. De daders zijn niet langer alleen strijdende partijen en moeilijk te identificeren milities, maar wel de reguliere ordediensten en in toenemende mate ook niet gewapende actoren: familieleden, burens, vrienden of leraren. Slachtoffers worden ook steeds jonger. Het wijdverbreide geloof dat seks met een maagd aids kan genezen dan wel voorkomen, versterkt deze tendens nog.

Het probleem van het seksueel geweld op vrouwen en meisjes in Congo is veel ruimer en zit veel dieper dan in relatie tot het oorlogsgeweld in het oosten van het land. Seksueel geweld is 'normaal' geworden over heel het grondgebied.

2. Geweld in de context van oorlog

Vele van de miljoenen doden⁶³, vluchtelingen en ontheemden zijn vrouwen. Eind november 2007 waren er in de DRC nog steeds zo'n 1,8 miljoen mensen op de vlucht: 1,4 miljoen ontheemden en 401.914 vluchtelingen in de buurlanden. In 2007 alleen al vluchtten in Oost-Congo 529.000 mensen voor het geweld.⁶⁴ Daar moeten volgende problemen aan toegevoegd worden:

- verwoesting van huizen en dorpen
- vernietiging van sociale en economische infrastructuur
- ondermijning van de gezondheid door ondervoeding, cholera, malaria en andere te voorkomen ziektes
- verkrachtingen en geweld op vrouwen

Oorlogen hebben desastreuze gevolgen voor de rechten en het welzijn van de bevolking in het algemeen, maar de oorlogsproblematiek heeft vooral een vrouwelijk gezicht. Er is niet alleen het directe geweld. Vooral vrouwen worden getroffen de teruggeschoefde ontwikkeling en de spectaculaire toename van de armoede als gevolg van de oorlog. De meeste armen en vluchtelingen zijn vrouwen en kinderen en het zijn vooral vrouwen die de zorg voor hun overleving en die van hun kinderen moeten opnemen. Naast stress, slechte woon- en levensomstandigheden, zijn ze slachtoffer van verkrachtingen, aanrandingen en intimidaties. Ze lijden aan psychologische en fysieke trauma's als gevolg van seksueel geweld en seksuele folterpraktijken.⁶⁵ Dit barbaars geweld blijft vaak ongestraft. Niet alleen omdat er geen vervolgingsbeleid is vanuit de overheid, maar ook omwille van het grote maatschappelijke taboe op verkrachting of omwille van de onmacht van de slachtoffers. Slachtoffers moeten soms met hun aanvallers huwen of ze blijven soms verder bij hen leven omdat ze geen andere

63 Het Internationale Rode Kruis raamde dat in de oorlog tot eind 2002 4,7 miljoen mensen gestorven zijn.

64 Democratic Republic of the Congo: Worsening Humanitarian Crisis as Internal Displacement Escalates in the East, IDMC, Internal Displacement Monitoring Centre, Norwegian Refugee Council, 29 november 2007.

65 Bilan Commun de Pays, DRC, PNUD, 2000.

uitweg zien of ze zijn bang om hen aan te geven. De meeste vrouwen hebben noch de moed noch de middelen om een wettelijke vervolging in te stellen. Tradities, cultuur en gewoonterecht ondersteunen de vooroordelen die op hun beurt geweld op vrouwen faciliteren. Discriminatie is nog wijdverspreid. Het CEDAW-comité⁶⁶ wijst erop dat vooral de situatie van vrouwen in de landelijke gebieden precair is.

De vluchtelingenproblematiek – ontheemden en vluchtelingen – is bijzonder zorgwekkend. Vluchtelingenkampen bieden weinig of geen veiligheid of bescherming. Volgens OCHA zijn vooral volgende zaken verontrustend⁶⁷:

- de precaire omstandigheden van de vluchtelingen in geïmproviseerde kampen op heel veel verschillende locaties tegelijkertijd en met onvoldoende logistieke capaciteit om de noden te lenigen en om de vluchtelingen te beschermen in deze 'kampen';
- de aanvallen op de 'kampen' waardoor velen meermaals opnieuw moeten vluchten en het stijgend aantal aanvallen na het uitdelen van voedsel of andere hulp indien na de distributie geen bewaking verzekerd is door MONUC om te beletten dat gewapende groepen de burgers beroven;
- directe and algemene aanvallen op ontheemden waarbij niets of niemand ontzien wordt; soms zijn de ontheemden bewust doel van verkrachtingen, inhumane of andere vernederende behandeling. Slavernij, gedwongen kinderarbeid, rekrutering van kindsoldaten, arbitraire arrestaties of gevangenzettingen worden voortdurend gerapporteerd;
- het langdurig karakter van de ontheemding door de aanhoudende onveiligheid en de daarmee samenhangende stijgende kwetsbaarheid van de vluchtelingen en toenemende afhankelijkheid van humanitaire hulp;
- de stijgende noden van de gastgezinnen naarmate de vluchtelingen langer (ter plaatse) blijven en de noodzaak om de hulp op te voeren om te verzekeren dat aan de behoeften van iedereen voldaan wordt. Daarnaast zorgen gebrek aan basisdiensten en gronden voor bijkomende spanningen met de gastbevolking;
- de problematiek van gedwongen terugkeer. Omdat ze geen middelen hebben om te overleven trekken de vluchtelingen vaak gedwongen door voedseltekorten, stijgende voedselprijzen en gebrek aan hulp terug naar de velden in hun dorpen, waar ze opnieuw blootstaan aan geweld en misbruiken waaronder verkrachtingen, plunderingen en illegale belastingheffing.

VIII. Seksueel geweld

1. Wetgeving

66 VN-comité bij het CEDAW-verdrag dat toezicht houdt op de naleving van het verdrag en de landenrapporten bij het verdrag onderzoekt en bespreekt.

67 Population Movements in Eastern DR Congo – Tendencies, OCHA/DRC, April-July 2007.

Wettelijk gezien biedt de DRC bescherming tegen seksueel geweld en werd er zelfs vooruitgang geboekt. Artikel 15 van de nieuwe grondwet bepaalt dat de overheid zal toezien op de uitbanning van seksueel geweld op vrouwen, gebruikt als wapen gericht op destabilisatie of ontwrichting van het gezin. Dit artikel stelt ook duidelijk dat dergelijke vormen van seksueel geweld een misdaad tegen de menselijkheid vormen. Daarnaast heeft de president in lijn met de aanbevelingen van het CEDAW-comité, in juli 2006 twee wetten bekrachtigd om seksueel geweld tegen te gaan: wet nr. 06/018 en wet nr. 06/019. Deze voorzien strengere straffen en een effectievere strafprocedure.

Zowel het wetboek van Strafrecht als het wetboek van Strafvordering werden aangepast en uitgebreid. Onder de nieuwe definitie van verkrachting valt o.a. het door geweld of bedreiging met geweld binnendringen van een lichaamsholte met een mannelijk geslachtsorgaan, een ander lichaamsdeel of een voorwerp. De wet voorziet zowel verkrachting van vrouwen als mannen. Hiermee is het begrip verkrachting veel ruimer gedefinieerd dan voorheen het geval was.

De minimumstraf voor verkrachting is vijf jaar en er zijn strafverzwarende omstandigheden voorzien zoals verkrachting in het openbaar, onder bedreiging met een wapen, door een overheidsdienaar of geestelijke, of door een familielid (incest). De maximumstraf is twintig jaar. Indien het slachtoffer ten gevolge van de verkrachting of aanranding van de eerbaarheid komt te overlijden is de (minimum)straf levenslang. Het iemand opzettelijk met een ongeneeslijke seksueel overdraagbare aandoening besmetten wordt bestraft met een levenslange gevangenisstraf en een boete van tweeduizend Congolese frank.⁶⁸

De wetten worden echter om verschillende redenen niet afgedwongen. Daders kunnen ongestoord hun gang blijven gaan. Hierdoor ontstaat een klimaat van straffeloosheid. Dit klimaat van straffeloosheid ondersteunt het proces van normalisering van seksueel geweld en wakkert het geweld op vrouwen aan.

2. Context van seksueel geweld

Fysiek en seksueel geweld komt niet alleen in de context van de oorlog voor, maar is wijdverbreid in de samenleving. Over heel Congo worden anno 2008 iedere dag vrouwen en jonge meisjes slachtoffer van seksueel geweld. Seksuele wreedheden op vrouwen en meisjes worden vooral maar niet uitsluitend gepleegd in de context van het gewapende conflict in Oost-Congo. Seksueel geweld is wijdverbreid over heel het land en slechts in een beperkt aantal gevallen werden de daders voor het gerecht gebracht. Daders en 'beschermers' zijn vaak dezelfde persoon. Zo steeg bijvoorbeeld het aandeel van de nationale politie in het seksueel geweld van 7% in het eerste halfjaar van 2006 tot 23% in de tweede helft van 2006.⁶⁹

68 Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 47ème année, no 15, 1 augustus 2006; Le Phare, Violences sexuelles en RD Congo: Publication des lois modifiant et complétant le code pénal et le code de procédure pénal, 29 augustus 2006.

69 Uittreksel uit het rapport van de MONUC Human Rights Division, The Human Rights Situation in the Democratic Republic of Congo (DRC) During the Period of July to December 2006.

Binnen de oorlogscontext verloopt dit geweld is systematisch en gepland. Wanneer de mannen van een dorp aangepakt worden, worden vaak de huizen geplunderd en de vrouwen verkracht. Dit gebeurt evenzeer door de politie en het Congolese leger als door rebellen. Niet alleen de rebellen zijn op grote schaal schuldig aan seksueel geweld, vooral tegen vrouwen en meisjes. Ook het leger en de politie moorden, plunderen en verkrachten. In plaats van de burgers te beschermen organiseren zij rooftochten, waarbij gewapende mannen burgers afpersen, mishandelen en doodschieten. Vrouwen en meisjes worden bijkomend verkracht of seksueel mishandeld.⁷⁰

Seksueel geweld en verkrachtingen zijn echter niet alleen een oorlogswapen, maar komen veralgemeend voor, zijn 'normaal' geworden en hebben volgens UNICEF 'epidemische vormen' aangenomen. Verkrachtingen vinden in het gehele land plaats. Hierbij gaat het ook om zeer jonge meisjes (baby's) en hoogbejaarde vrouwen.⁷¹

Yakin Ertürk, de bijzondere VN-rapporteur voor geweld op vrouwen bevestigt het in het verslag van haar terreinbezoek in 2007 dit patroon van wijdverbreid geweld door leden van gewapende groepen, soldaten en politie en in toenemende mate ook door burgers, evenals het patroon van straffeloosheid.

Het is moeilijk om een betrouwbare schatting te geven van het werkelijk aantal verkrachtingen omdat de overgrote meerderheid niet gemeld wordt. Het massaal voorkomen ervan, staat echter buiten kijf. Volgens OCHA werden voor 2007 werden gemiddeld 1.100 verkrachtingen per maand, verspreid over de 11 Congolese provincies gerapporteerd. Dat is 13.247 verkrachtingen in 2007.

3. Obstakels voor (wettelijke) bescherming tegen seksueel geweld

De overheid doet in de praktijk weinig om de wetten op seksueel geweld uit te voeren. Er is de facto weinig of geen bescherming tegen seksueel geweld. Het is in theorie wel mogelijk om aangifte te doen van verkrachting, maar volgens meerdere onafhankelijke bronnen zien 'vrijwel alle' vrouwen hier van af. De verklaring hiervoor ligt bij het grote maatschappelijk taboe dat rust op seksueel geweld en verkrachting in combinatie met een gecorrumpeerde en falende justitie en (soms) rechtstreekse intimidatie van de slachtoffers.

Vanwege het grote sociale stigma worden de meeste verkrachtingen nooit gerapporteerd. Dit geldt vooral voor de landelijke gebieden. Vrouwen hebben ook angst om aangifte te doen, vooral in Oost-Congo. Hoewel steeds vaker burgers zich schuldig maken aan verkrachting, behoren veel daders tot gewapende groepen, al dan niet van regeringszijde. Daders en 'beschermers' zijn vaak dezelfde persoon.

⁷⁰ MONUC Monthly Human Rights Assessment: December 2006, 11 januari 2007, MONUC.

⁷¹ MONUC Monthly Human Rights Assessment: april 2007, 17 mei 2007, MONUC.

Vrouwen die aangifte doen van seksueel geweld worden door de politie soms beticht van hekserij en lopen het risico zelf bestraft te worden. Dit is vooral zo wanneer de dader invloedrijk is. Het komt voor dat een vader aangifte doet van de verkrachting van zijn dochter en daarna op zijn beurt beschuldigd wordt van een strafbaar feit. Volgens de mensenrechtendivisie van MONUC gebeurt het regelmatig dat politiecommandanten de ouders van slachtoffers van verkrachting aanraden om de zaak buiten de rechtbank om, te regelen met de daders.

Verkrachtingszaken zijn voor de slecht uitgeruste tribunalen in de DRC bovendien geen prioriteit en justitie is duur en gecorrumpeerd: tegen betaling of 'kies'belofte kunnen klachten geseponneerd worden. Door de wijdverbreide corruptie heeft het slachtoffer geld nodig om ambtenaren van de rechtbank om te kopen of te betalen voor 'administratieve kosten'. Naar verluidt zou het minstens 50 à 100 dollar aan steekpenningen kosten, enkel om de gerechtelijke procedure in gang te zetten. De meeste vrouwen, zeker op het platteland, beschikken niet over voldoende financiële middelen.

Als de verdachte geld of macht heeft is de kans groot dat hij niet veroordeeld zal worden. Het onderzoek wordt ook belemmerd indien de misdadigers lid zijn van het leger of de politie. Het is algemeen geweten dat zij zelden vervolgd worden. Wie aangifte wil doen, wordt in het beste geval aangemoedigd om een onderhandse oplossing te aanvaarden. Hierbij aanvaarden de families van de slachtoffers vaak een huwelijk of giften als compensatie.

Kortom, het gerecht functioneert niet. Er zijn onvoldoende middelen, corruptie en politieke inmenging in de rechtspraak met als gevolg: straffeloosheid, waardoor het geweld nog toeneemt. Er zijn wel enkele toegewijde officiers van justitie, maar zij kunnen het verschil niet maken. Het gerecht wordt al overrompeld door het weinige aantal klachten, dat een kleine minderheid van vrouwen indient. De schaarse toegang tot de rechtbanken, enkel in steden, is een bijkomend obstakel.

Tijdens zijn 36ste bijeenkomst van 7 tot 25 augustus 2006 verwoordde het CEDAW-comité uitdrukkelijk zijn bezorgdheid over de toestand van het justitiële apparaat en de onmogelijkheid voor vrouwen om daar hun recht te halen, over het aanhoudende seksueel geweld op vrouwen en het klimaat van straffeloosheid.⁷²

IX. Seksueel geweld in Oost-Congo

1. Omvang

Het is moeilijk om betrouwbare cijfers over het seksueel geweld te verzamelen. De redenen hiertoe zijn: de onveiligheid (in het oosten van het land), logistieke moeilijkheden zoals de staat en slechte werking van het gezondheidssysteem en

72 http://www.peacewomen.org/un/ecosoc/CEDAW/36th_session/DRC/DRC.html.

van het justitie- en politieapparaat en de 'culturele gevoeligheden' die slachtoffers ontmoedigen om een beroep te doen om het recht.⁷³ Om u enig idee te geven van de omvang, vindt u hieronder enige ramingen van verschillende organisaties:

- John Holmes, adjunct secretaris van humanitaire zaken en de coördinator van de noodhulp van de Verenigde Naties, maakt melding van 32.000 geregistreerde gevallen van verkrachtingen en seksueel geweld voor de periode 2005 – 2007, voor de provincie Zuid-Kivu, alleen al.
- La Synergie provinciale du Sud-Kivu sur la violence sexuelle 'een organisatie waarin de regering, de Verenigde Naties en ngo' samen zetelen. In de periode januari – juni 2007 werden in Zuid-Kivu 4.500 verkrachtingen genoteerd door
- Volgens statistieken van lokale ngo's worden in Oost-Congo iedere dag 40 vrouwen verkracht. Dit zijn gemiddeld 14.600 verkrachtingen op jaarbasis.
- Malteser International, een Europese hulporganisatie die gezondheidscentra beheert die Oost-Congo schat dat ze dit jaar (2008) 8.000 gevallen van seksueel geweld zullen behandelen, in vergelijking met 6.338 vorig jaar. De organisatie zei dat in één stad, Shabunda, 70% van de vrouwen slachtoffer zijn geworden van seksueel geweld.
- Het Panzi hospitaal behandelt jaarlijks ongeveer 3.500 gevallen van fistula en andere zware genitale verminkingen, als gevolg van de seksuele wreedheden.

Deze cijfers geven niet de werkelijkheid weer. Het aantal misdrijven is velen malen groter. Slechts een minderheid van de verkrachtingen wordt immers gerapporteerd. Vele vrouwen overleven de aanval niet en vele slachtoffers hebben geen vertrouwen in het gerecht en vrezen dat ze zelf vervolgd zullen worden als ze hun aanvallers aangeven. Ieder cijfer geeft dus slechts een beperkte indicatie van het geweld.

De grootschaligheid van de verkrachtingen en van het seksueel geweld op vrouwen en het feit dat slechts een minderheid van de verkrachtingen aangegeven wordt staan echter buiten kijf. Ontvoeringen, seksuele slavernij, groepsverkrachtingen en gedwongen huwelijken behoren hier tot het leven van elke dag. Dit geweld vindt plaats ondanks de aanwezigheid van de grootste VN-vredestroepenmacht ooit in het gebied.

Het seksueel geweld in Congo is één van de ergste gevallen van seksueel geweld in de wereld omwille van de omvang, de brutaliteit van het geweld en de cultuur van straffeloosheid. John Holmes, VN-adjunct-secretaris voor humanitaire zaken in de DRC

73 25°rapport van de VN-Secretaris-generaal over de MONUC (S/2008/218), periode: 31 oktober 2007 en 24 maart 2008.

2. De slachtoffers

Zowel jonge als oude vrouwen zijn het doelwit van het seksuele geweld. Sommigen overleven hun aanranding niet of zullen dit op middellange termijn niet overleven. De overgrote meerderheid van de slachtoffers zijn minderjarigen.

74

Profiel:

- 13% van de slachtoffers zijn jonger dan 14 jaar;
- 3% van de slachtoffers sterft als gevolg van de verkrachting
- 10 à 12% van de slachtoffers worden met HIV/AIDS besmet
- oudst geregistreeerde patiënte: 85 jaar
- jongst geregistreeerde patiënte: 3 jaar

3. De daders

De verschillende bronnen – zowel internationaal of nationaal – geven zowel parallellen als verschillen. Maar in bijna alle gerapporteerde gevallen wordt melding gemaakt van 'jonge mannen met geweren'. Een categorie, waaraan er in het hele gebied geen gebrek is:

- Rebellen
- Regeringssoldaten
- Politie mannen
- Lokale milities
- Leden van paramilitaire groepen oorspronkelijk uit Oeganda en Rwanda
- Burgers

Jonge mannen met geweren. Het zijn de slecht betaalde en vaak muitende regeringssoldaten, leden van de nationale politie, leden van lokale milities en leden van paramilitaire groepen die oorspronkelijk uit Oeganda en Rwanda gekomen zijn en die de regio de laatste 10 jaar destabiliseren op zoek naar goud en de andere bodemschatten. Ze opereren vanuit de bossen en van daaruit overvallen en plunderen deze rebellen de dorpen in de streek en verkrachten en ontvoeren ze vrouwen en meisjes voor seksuele diensten en gedwongen arbeid.

FARDC eenheden vallen de bevolking aan omdat ze menen dat die de rebellen steunen: ze plunderen, moorden en verkrachten m.i.v. groepsverkrachtingen en massaverkrachtingen. Individuele soldaten en politieagenten doen hetzelfde. Zij achten zichzelf boven de wet. Hun misdaden ontaarden soms tot oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Het Congolese leger is niet alleen niet in staat om de wreedheden die al jaren doorgaan in Oost-Congo te stoppen; het is zelf ook schuldig aan deze misdrijven. Het probleem wordt verergerd door het feit dat men vroegere rebellengroepen probeert te integreren in het reguliere leger, zonder dat men mechanismen voorzien heeft om de

74 25°rapport van de VN-Secretaris-generaal over de MONUC (S/2008/218), periode: 31 oktober 2007 en 24 maart 2008.

belangrijkste daders van schendingen van mensenrechten te weren uit het leger. Als gevolg bekleden sommigen van deze misdadigers nu hoge rangen in het leger. Hun misdaden worden ongemoeid gelaten.

Maar ook indien er geen grote gevechten plaatsvonden verkrachten individuen of kleine groepen vrouwen en meisjes die ze tegenkomen in het veld, in het woud of langs de wegen. Ze dringen ook de huizen binnen. Seksueel geweld op vrouwen is 'normaal' geworden en steeds meer burgers vergrijpen zich aan vrouwen. Sommigen zijn gedemobiliseerde soldaten, die doorgaans geen psychosociale begeleiding voor hun re-integratie in de samenleving gekregen hebben. Veel erger is echter het wijdverbreide gebruik van seksueel geweld als een normaal, veralgemeend aspect van de onderdrukking van vrouwen in de DRC. Deze gedragsnorm zal ook in de toekomst voor problemen zorgen; De bronnen verschillen m.b.t. wie de meeste wandaden pleegt: de vertegenwoordigers van de overheid dan wel de rebellen. Volgens Femmes Solidarité Africaine zijn in Zuid-Kivu en Ituri 20% van de gevallen van seksueel geweld toe te schrijven aan soldaten van het Congolese leger of leden van het nationale politiekorps. Rapporten van de MONUC en andere bronnen stellen echter dat de meeste daders Congolese soldaten en politieagenten zijn. Volgens MONUC zijn zij verantwoordelijk voor 63% van de verkrachtingen, waarvan 40% voor rekening van het leger en 23% voor rekening van de nationale politie.⁷⁵

Hoe het ook zij, het is evident dat alle betrokken partijen zich schuldig maken aan grove schendingen van de rechten van burgers waaronder verkrachtingen, groepsverkrachtingen en andere vormen van seksueel geweld op vrouwen en meisjes.⁷⁶ Dit seksueel geweld heeft een diepgaande en ontwrichtende impact voor de vrouwen en meisjes én voor hun gemeenschap.

3. Aard van het seksuele geweld

Het seksueel geweld in Oost-Congo gaat niet alleen over verkrachting, maar evenzeer over verminking. Het is niet alleen een aanslag op de waardigheid en fysieke integriteit van vrouwen, maar evenzeer (seksuele) foltering. De wreedheden gaan het begrip 'verkrachting' ver te buiten. De wreedheden zijn georiënteerd rond verkrachting en seksuele slavernij, maar beogen de volledige fysieke en psychische vernietiging van de vrouwen om zo de hele gemeenschap te ontwrichten.

Er zijn veel gelijkenissen met de misdaden van de Interahamwe tijdens de Rwandese genocide. Vrouwen worden brutaal verkracht door meerdere mannen, vaak voor de ogen van hun families en dochters, moeders of zusters. Er zijn ook veel gevallen waarbij mannen gedwongen worden om hun eigen dochters, moeders of zusters te verkrachten. Vaak worden vrouwen, nadat ze verkracht zijn, in hun vagina geschoten.

75 Rapport van de MONUC Human Rights Division, The Human Rights Situation in the Democratic Republic of Congo (DRC) During the Period of July to December 2006, MONUC, 2007.

76 DR Congo: Warring Sides Must Protect Civilians, Human Rights Watch, december 2007.

Vele vrouwen en meisjes die zich voor verzorging aanbieden werden zo sadistisch aangevallen, opengereten met bajonetten of met stukken hout, dat hun geslachtsorganen, baarmoeders en darmstelsel niet meer hersteld kunnen worden. Het is duidelijk dat deze verkrachtingen de bedoeling hebben om de vrouwen te vernietigen. En slechts weinigen worden gespaard, zegt Dr. Mukwege van het Panzi hospitaal in Bukavu (Zuid-Kivu).

Het seksueel geweld gaat ook meer en meer gepaard met plunderingen, vernielingen en moorden op vrouwen, mannen en kinderen. Het seksueel geweld is maar één aspect van terreur op de burgerbevolking om hen te dwingen te vluchten, zodat de verschillende belanghebbende groepen vrij spel hebben voor de illegale en illegitieme exploitatie en verhandeling van de natuurlijke rijkdommen.

4. Gevolgen van seksueel geweld

De psychologische, fysieke en sociale gevolgen van het seksueel geweld zijn talrijk. Ze hebben een diepgaande impact op de vrouw, haar familie en haar gemeenschap.

Sociale gevolgen

In de DRC rust een groot taboe op seksueel geweld. Vrouwen die verkracht werden zullen moeilijk nog een echtgenoot vinden of dreigen verstoten te worden door hun echtgenoot, familie of gemeenschap. Bijgeloof en traditionele opvattingen over (mannelijke) familie-eer werken verstoting van de slachtoffers in de hand. Vele vrouwen en meisjes werden verkracht voor de ogen van de leden van hun gezin of van hun gemeenschap en werden nadien verstoten.

Verstoting wordt soms ingegeven door het geloof dat verkrachting voor de hele familie ongeluk brengt. In Kasai bijvoorbeeld, zou een verkrachte vrouw letterlijk geen stap meer in haar huis mogen zetten omdat dit tot onheil zou leiden, waaronder het overlijden van familieleden. Sommige mannen zien verkrachting als overspel en verstoten hun vrouw om die reden. Maar in vele gevallen wordt verkrachting gewoon gezien als een aantasting van de familie-eer. Op jonge vrouwen wordt daarom vaak druk uitgeoefend met hun verkrachter te trouwen om zo de familie-eer te redden. Ook kinderen geboren uit een verkrachting worden vaak verstoten. Naar verluidt zou een relatief groot deel van de kinderen die van hekserij worden beschuldigd, verwekt zijn tijdens een verkrachting.

Omwille van het grote sociale stigma en soms verstoting door de echtgenoot, de familie en/of de gemeenschap kunnen vele verkrachte vrouwen en meisjes geen normaal leven meer leiden. Overleven wordt voor hen extra moeilijk: zij staat er dikwijls sociaal en economisch alleen voor en kunnen niet meer rekenen op steun van het familienetwerk. Het sociaal weefsel van de Congolese samenleving wordt zo volledig ondermijnd door het seksuele geweld op vrouwen en meisjes.

Fysieke en medische gevolgen

De epidemische vormen die het seksueel geweld in de DRC heeft aangenomen, hebben ook hun weerslag op de volksgezondheid. Het seksueel geweld heeft ernstige gevolgen voor de fysieke en mentale gezondheid van de slachtoffers. Door de massale verkrachtingen is de verspreiding van HIV/AIDS snel toegenomen. Het risico op SOA en HIV-besmetting verhoogt omdat er bij seksueel geweld wonden en bloedingen zijn. 22% van de verkrachte vrouwen zou drager van het HIV-virus zijn. De gevolgen hiervan worden nog versterkt door het taboe op verkrachtingen en HIV/AIDS en door de armoede. Vrouwen willen niet spreken over wat hen overkomen is en dus wordt er geen behandeling opgestart. De meeste mensen zijn arm, aidsremmers zijn bovendien erg duur en dus kan bijna niemand zich deze veroorloven.⁷⁷

Door extreem seksueel geweld (groepsverkrachtingen, seksuele verminking en het inbrengen van voorwerpen in de vagina en/of anus) leiden veel verkrachte vrouwen aan ernstige fysieke letsels met hevige bloedingen (haemorrhaging) of verzakking van genitale organen (baarmoeder, vagina) en/of vesico-vaginale fistels, zweren die een abnormaal kanaal vormen tussen de blaas en de vagina waardoor zij doorlopend urine verliezen. Als gevolg van hun incontinentie en de stank die de vrouwen verspreiden, worden zij dikwijls verstoten. De gevolgen van dit geweld zijn moeilijk te overzien. De vrouwen worden psychisch gekraakt en fysiek zo zwaar toegetakeld dat vaak een ingrijpende chirurgische hersteloperatie van de vagina, baarmoeder, urinewegen en darmstelsel nodig is. Deze gaan zowel de middelen als de expertise van de lokale hospitalen te buiten. Ze vrouwen hebben af te rekenen met posttraumatische stress zoals angstaanvallen, slapeloosheid, depressie.

Verkrachtingen lijden soms tot ongewenste zwangerschappen. Deze 'zwangere' vrouwen en hun kinderen rest geen andere toekomst dan een leven als paria. Ze worden gezien als uitschot, waardoor ze nog kwetsbaarder worden voor geweld. Vrouwen zoeken daarom soms toevlucht tot abortus. Abortus is echter illegaal en vele vrouwen sterven als gevolg van deze illegale, slecht uitgevoerde abortussen. Het lot van de babies geboren uit verkrachtingen baart eveneens ernstig zorgen. Vele van deze kinderen worden beschuldigd van hekserij en verstoten.

Economische gevolgen

Slachtoffers van verkrachting die getraumatiseerd zijn, leven in angst en durven vaak niet meer naar het veld te gaan of buiten komen om handel te drijven of water te halen. Ze kunnen niet meer instaan voor hun voedselvoorziening en overleving en komen daardoor in zeer precaire omstandigheden terecht. Deze vrouwen zijn ook dubbel slachtoffer: vaak worden ze verstoten door de eigen gemeenschap, gestigmatiseerd door hun familie en zijn ze een voorwerp van spot voor hun verkrachters, die vrij kunnen blijven rondlopen en zich boven de wet gesteld voelen.

77 OCHA, het VN-Agentschap voor de Coördinatie van Humanitaire Hulp.

De burgerbevolking vlucht massaal voor het geweld. De verplaatsing van grote groepen mensen, in meerderheid vrouwen, weegt zwaar op de regio en houdt de bevolking arm. Er zijn ook negatieve gevolgen voor de landbouwproductie en de handel. Het zijn immers de vrouwen die de lokale voedselproductie en de economie rechthouden. Velen ontheemden (vaak vluchten ze het bos in) sterven door gebrek aan voedsel, water of medische zorg. Omdat de mensen door het aanhoudende geweld niet naar hun dorpen terug kunnen keren, blijven ze lange tijd ontheemd en worden ze steeds kwetsbaarder: ze verliezen de basis voor hun overleven, waardoor de humanitaire crisis nog toeneemt.⁷⁸

5. Hulpverlening voor seksueel geweld in Oost-Congo

Er is humanitaire hulpverlening voor slachtoffers van seksueel geweld. Sinds 2004 werken verschillende VN-organisaties⁷⁹, Congolese ministeries, internationale en 9 Congolese ngo's samen om diverse vormen van hulpverlening – medische, psychologische, economische en juridische – voor de slachtoffers van seksueel geweld in Oost-Congo te voorzien.

Dit programma houdt rekening met verschillende aspecten van seksueel geweld: preventie, verzorging en re-integratie in de samenleving. Provinciale coördinaties voor seksueel geweld hebben programma's gelanceerd die medische zorg, psychosociale begeleiding en juridische en economische steun voor de slachtoffers voorzien. Het programma tracht in de meest getroffen regio's de medische structuren en medicijnen te voorzien. Artsen werden speciaal opgeleid om slachtoffers van seksueel geweld bij te staan en om specifieke behandelingen zoals het herstellen van fistula's uit te kunnen voeren. Er werden ook sensibiliserende infosessies voor de militaire kaders georganiseerd.

Om te bepalen welke omvang van hulp nodig is werd een geharmoniseerd informatieverzamelingssysteem uitgewerkt, dat voornamelijk berust op rapportages van de gezondheidscentra. Zowel de regering, de Verenigde Naties als de nationale en internationale actoren zijn hierbij betrokken.

Op nationaal niveau blijkt uit de cijfers van het gemeenschappelijk initiatief dat:

- in bijna 69% van de gerapporteerde gevallen wordt medische hulp verschaft;
- in 73% van de gerapporteerde gevallen wordt psychosociale hulp verleend;
- in 14% van de gevallen wordt hulp geboden voor de re-integratie in de gemeenschap;

⁷⁸ DR Congo: Warring Sides Must Protect Civilians, Human Rights Watch, december 2007.

⁷⁹ Dit zijn: het VN-Bevolkingsprogramma UNFPA, het Kinderfonds van de VN (UNICEF) en de Hoge Commissaris van de VN voor de mensenrechten (UNHCHR). In andere delen van het land is UNIFEM verantwoordelijk voor hulp aan vrouwen.

- in 7% van de gevallen wordt juridische bijstand verleend ⁸⁰

Door het programma werd tussen september 2005 en april steun verleend aan 3.204 vrouwen en jonge meisjes; 2.662 slachtoffers kregen een psychosociale begeleiding. Het doel is om in 2008 minstens 25.000 slachtoffers van seksueel geweld te helpen om hen te kunnen re-integreren in hun familie en in hun gemeenschap.⁸¹

Dit programma dat tot stand kon komen mede dankzij de steun van België is lovenswaardig, maar dit is niet voldoende. De hulpverlening vertoont nog heel wat gebreken en hiaten: de middelen om het seksueel geweld te bestrijden blijven onvoldoende rekening houdend met de noden en het multidimensionale karakter van de problematiek.⁸² Het programma is ook slechts actief in drie provincies en is niet aanwezig in de zwaar getroffen Kivu-provincies. Deze zullen echter vanaf 2008 worden ingesloten.⁸³

Het is echter niet alleen een kwestie van onvoldoende middelen. De coördinatie van de verschillende initiatieven op het terrein loopt vaak nog mank. Zo lopen bijvoorbeeld de op humanitaire hulp gerichte initiatieven versus de op ontwikkeling gerichte initiatieven elkaar soms voor de voet. De samenwerking, vooral met lokale (vrouwen)organisaties en overheden, is nog steeds onvoldoende en de hulpverlening is niet gericht op preventie en op het aanpakken van de oorzaken van het seksueel geweld.

De politieke wil, zowel nationaal als internationaal, om geweld en seksueel geweld op vrouwen effectief aan te pakken lijkt echter ver weg, ondanks mooie woorden en beloften.

Waar zijn bijvoorbeeld de fondsen voor de volledige uitvoering van een 'nationaal' actieplan voor uitvoering van Resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad? Waar blijven de maatregelen, wetten en verdragen om de illegale en illegitieme ontginning van grondstoffen en grondstoffenhandel aan te pakken? Op welke internationale bescherming kunnen de slachtoffers die tegen hun beulen willen getuigen rekenen in Europa? Wanneer zal de handel in lichte wapens, aan banden worden gelegd? Welke gelden zijn er vrijgemaakt voor programma's om de gendergelijkheid te bevorderen?...

De Verenigde Naties hebben een actieplan tegen het seksuele en seksistische geweld uitgewerkt. Opzet is om de lacunes te identificeren en om de integrale

⁸⁰ 25°rapport van de VN-Secretaris-generaal over de MONUC (S/2008/218), periode: 31 oktober 2007 en 24 maart 2008.

⁸¹ Activiteitenverslag Belgische humanitaire hulp evaluatie 2002-2007, nr.1, Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Dienst Bijzondere Evaluatie Ontwikkelingssamenwerking, 17 februari 2008.

⁸² 25°rapport van de VN-Secretaris-generaal over de MONUC (S/2008/218), periode: 31 oktober 2007 en 24 maart 2008.

⁸³ Zie verder: de Belgische hulpverlening m.b.t. seksueel geweld.

coördinatie van de VN-interventies op dit domein te verzekeren. Het gezamenlijk actieplan zou eind mei klaar moeten zijn.⁸⁴

6. Seksueel geweld effectief bestrijden

Van 16 tot 27 juli 2007 bezocht Yakin Ertürk Kinshasa, Zuid-Kivu, Ituri en Equator. Zij stelde patronen van wijdverbreid geweld op vrouwen en van straffeloosheid van dit geweld vast. Zij waarschuwt echter om enkel te focussen op het seksueel geweld. Het geweld op vrouwen in Congo heeft vele vormen, zowel in de gemeenschap als thuis. Geweld op vrouwen wordt door grote delen van de samenleving als normaal beschouwd.

“Het is tragisch dat in een land zo rijk aan natuurlijke grondstoffen als de DRC, de armoede zo groot en wijdverbreid is. En het zijn vooral de vrouwen die de lasten van de armoede dragen.

Empowerment en gelijkheid voor vrouwen, socio-economische ontwikkeling en veranderen van de genderopvattingen moeten als prioriteiten op de agenda van het reconstructieproces gezet worden. Dit is een voorwaarde indien men een duurzame vrede wil realiseren.”

Yakin Ertürk, special VN-rapporteur voor geweld op vrouwen

In mei 2008 bezocht een internationale delegatie het terrein met als doel om het geweld op vrouwen in Congo te begrijpen. De delegatie drukte haar bezorgdheid uit over het klimaat van misprijzen voor de rechten van vrouwen en de straffeloosheid m.b.t. geweld op vrouwen in de DRC. Het is nodig om de hele bevolking en vooral de personen die de bescherming van de rechten van vrouwen onder hun bevoegdheid hebben gesensibiliseerd worden dat vrouwen rechten hebben. Voor vrouwen is dit naast de locatie van de rechtbanken een bijkomende de facto factor waardoor zij geen toegang hebben tot het gerecht. Deze vaststelling bevestigt nogmaals de noodzaak om prioritair te investeren in empowerment van vrouwen en in gelijke rechten en kansen voor vrouwen.

De strijd tegen het seksueel geweld vereist verschillende maatregelen: medisch-psychologische hulp is niet voldoende. Slachtoffers moeten niet alleen verzorgd worden, ze moeten ook een kans op een toekomst krijgen en er moet bovenal werk gemaakt worden van het vervolgen en bestraffen van de daders en van het voorkomen van geweld. Geen van deze beleidsaspecten is ondergeschikt aan de ander.

Dit vereist dat prioritair geïnvesteerd worden in programma's die duurzame ontwikkeling mogelijk maken en bevorderen: economische, sociale, democratische en ecologisch verantwoorde ontwikkeling. Investeren in gelijke rechten en kansen voor vrouwen en mannen, voor jongens en meisjes en in gendergelijkheid op al deze domeinen is daarvan een essentieel, noodzakelijk en niet te veronachtzamen element.

84 25°rapport van de VN-Secretaris-generaal over de MONUC (S/2008/218), periode: 31 oktober 2007 en 24 maart 2008. Ik heb dit plan echter niet kunnen terugvinden op het web.

Geweld en seksueel geweld op vrouwen effectief aanpakken vereist een multidimensionale aanpak, die echter slechts op middellange en lange termijn effecten zal hebben. Dit oogt misschien niet sexy voor ministers en beleidsverantwoordelijken die onder druk van de publieke opinie soms hun toevlucht zoeken tot snelle en zichtbare acties om mee uit te pakken of die daarvoor zelfs tegen de publieke opinie moeten opboksen, maar het is de enige effectieve manier om geweld en seksueel op vrouwen en meisjes te stoppen.

De referentiekaders voor dit genderbeleid zijn welbekend. Dit zijn naast het Verdrag tot uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, de aanbevelingen van het Actieplatform van de Vierde Wereldvrouwenconferentie en de aanbevelingen van het Cairo bevolkingsconferentie, de bepalingen van Resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad over vrouwen, oorlog en vrede en de bepalingen van Resolutie 1820 over geweld en seksueel geweld op vrouwen.

BELGISCHE CONTEXT

I. Het Belgische samenwerkingsbeleid

Congo staat hoog op de agenda van zowel het DG Buitenlandse zaken als het DG Ontwikkelingssamenwerking (DGOS). België is één van de belangrijkste donoren van de DRC en de DRC is de belangrijkste begunstigde van de Belgische coöperatie. De Belgische ontwikkelingssamenwerking is er actief via al haar programma's of financieringskanalen: gouvernementele samenwerking, niet-gouvernementele samenwerking (ngo's, universiteiten en wetenschappelijke instellingen en APEFE), multilaterale samenwerking, evenals via speciale programma's, humanitaire hulp en noodhulp.

Buitenlandse zaken, de gemeenschappen, gewesten en gemeenten hebben eigen budgetten en er wordt ook bijstand verleend onder vorm van schuldenkwijschelding, staatsleningen, staatsgaranties....

Enkele cijfers

Voor de periode 2004-2006 bedroeg de Belgische officiële ontwikkelingshulp (ODA), de schuldverlichting niet meegerekend, grosso modo 300 miljoen euro. In 2006 bedroeg het officiële samenwerkingsbedrag⁸⁵ van België aan de DRC 177.049 miljoen euro: 83.121.098 miljoen directe hulp en 93.928.270 miljoen bijstand onder vorm van leningen, schuldkwijscheldingen, staatsgaranties....⁸⁶

Overzicht Belgische ODA aan de DRC in euro

Hulpmodaliteit	2004	2005	2006+
DGOS – Directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking			
Gouvernementele samenwerking			
- technisch	18.413.166	12.808.906	17.779.527
- financieel en budgethulp		1.000.000	3.500.000
- noodhulp Centraal-Afrika			5.000.000
- microprojecten	1.056.924	873.531	909.634
- beheerskosten BTC	726.307	1.160.991	1.150.468
- schuldkwijscheldingen	13.634.000	19.586.000	
- leningen van staat tot staat			
Subtotaal	33.830.397	35.429.428	28.339.638.
Niet-gouvernementele samenwerking			
- ngo-projectsysteem en noodhulp	567.679	124.804	
- ngo-programmafinanciering	12.940.345	13.884.254	14.762.670
- VVOB		55.870	84.171
- APEFE	979.896	1.095.118	1.659.435
- VLIR	243.467	544.829	222.652
- CIUF/CUD	1.899.903	1.871.568	1.726.613
- wetenschappelijke instellingen	751.398	933.720	1.095.393
- andere	326.232	351.276	209.009
Subtotaal	17.708.939	18.861.439	19.759.962
militaire samenwerking	3.452.403	6.221.462	8.796.904

⁸⁵ In het jargon spreekt men van ODA: Official Donor Aid.

⁸⁶ De Belgische ontwikkelingssamenwerking in de Democratische Republiek Congo, DGOS, oktober 2007.

Belgisch overlevingsfonds	3.614.250	2.168.932	4.428.961
humanitaire hulp (geen voedsel)	5.665.972	1.150.000	5.329.463
humanitaire voedselhulp	5.185.172	4.164.827	4.006.022
ngo's van het zuiden		309.932	1.727.372
BIO nv ⁸⁷	100.507	23.885	-11.284
administratie, structuren, ...	204.135	499.658	455.229
TOTAAL DGOS	69.761.775	68.829.563	72.832.265
BZ Buitenlandse Zaken (niet DGOS)			
	2004	2005	2006
B-Fast en noodhulp	4.730.556	3.787.843	4.361.940
conflictpreventie/diplomatieke preventie	4.267.156	9.274.460	5.926.893
rentebonificaties			
internationale instellingen			
TOTAAL BZ	8.997.712	13.062.303	10.288.833
Andere officiële bronnen			
	2004	2005	2006
FOD Financiën - staatsleningen	245.910		
FOD Financiën - kapitaalaflossingen	-2.434.521	-2.959.745	-6.253.114
FOD Financiën – multilateraal e.a.	3.860.000	3.860.000	33.100.000
Nat. Delcrederedienst/staatsgarantie	130.170.000	30.494.000	58.950.000
andere Federale Overheidsdiensten	670.279	5.634.068	4.796.510
Vlaams Gewest en Gemeenschap		141.265	150.000
Wallonië en Franstalige Gemeenschap	2.233.901	2.747.661	2.395.638
provincies en gemeenten	785.245	710.562	789.236
TOTAAL	135.530.814	40.627.810	93.928.270
TOTAAL BELGISCHE ODA	214.290.301	122.519.677	177.049.368

Welke hulp?

Onderstaande tabel geeft een inschatting van de Belgische officiële hulp (ODA) aan de DRC per sector voor de periode 2004 – 2006.⁸⁸

Belgische ODA aan de DRC per sector

	2004	2005	2006
Onderwijs, opvoeding	9.653.562	8.764.625	9.972.104
Gezondheid	10.671.859	10.952.341	11.538.433
Reproductieve gezondheid	4.983.579	5.275.812	6.236.093
Water en sanering	93.482	445.430	540.222
Regering en civiele maatschappij	14.132.044	16.035.776	15.720.630
Sociale diensten	5.919.319	9.400.399	10.195.463
Transport en stockage	3.021.378	2.755.064	3.542.974
Communicatiemiddelen			109.383
Energie			
Internationale ontwikkelingsbanken			1.480.000
Informele banksector, microkredieten			1.100.888

⁸⁷ BIO staat voor Belgische Investeringsmaatschappij.

⁸⁸ De Belgische ontwikkelingssamenwerking in de Democratische Republiek Congo, DGOS, oktober 2007.

Ondernemingen			
Landbouw, bosbouw, visvangst	3.370.258	3.401.005	5.822.184
Industrie, handel, toerisme	160.073	158.569	530.124
Multisector leefmilieu	451.393	667.020	1.001.752
Multisector landelijke ontwikkeling	2.017.229	946.649	1.707.705
Multisector andere	1.936.743	1.728.743	1.223.643
Humanitaire hulp (niet voedsel)	6.085.101	5.508.179	14.885.997
Voedselhulp	5.185.172	4.164.827	4.157.710
Algemene begrotingshulp	3.860.000	3.860.000	2.100.000
Schuldkwijtscheldingen	144.049.910	50.080.000	89.950.000
Ngo-programmatie algemeen	907.357	1.119.560	1.414.478
Sector niet gespecificeerd	-2.434.521	-2.959.745	-6.225.414
TOTAAL	214.290.301	122.519.677	177.049.368

Gouvernementele samenwerking

In 2006 startte België in enkele grote steden een urgentieprogramma voor drinkwater en sanitaire voorzieningen, evenals voor de dringende rehabilitatie van sommige prioritaire infrastructuurwerken, vooral in de transportsector. Voor dit programma werd in 2007 16 miljoen euro vrijgemaakt. In 2007 werd 50 miljoen euro vastgelegd voor directe bilaterale hulp.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de programma's waarvoor België op regeringsniveau contracten afsloot met de DRC.

Belgische bilaterale contracten voor ontwikkeling in de DRC in 2007

Nationaal Programma voor aidsbestrijding	800.000
Hervorming van de overheidsadministratie	1.000.000
Programma ter ondersteuning van initiatieven voor gemeenschapsontwikkeling in Kindu	2.500.000
Intermediaire en perifere gezondheidssysteem: luik 3: Bas-Congo, district Lukaya (Kisantu, Nselo, Ngidinga)	5.400.000
Heraanleg en ontwikkeling van drinkwater- en saneringssystemen: fase 2	2.000.000
Het wetgevende luik in de DRC: luik provinciale raden	1.600.000
Uitvoering van de herstructurering van de centrale en regionale diensten van het ministerie voor landbouw, visserij en veeteelt	2.500.000
Wederopbouw van justitie in Oost-Congo (REJUSCO)	2.400.000
Onderhoud en heraanleg van landbouwwegen	8.400.000
Steun elektriciteitslevering in Kisangani(AFEK)	8.000.000
Steun voor initiatieven voor gemeenschapsontwikkeling in Tshopo	10.000.000
Herstel van het stedelijk spoorwegennet en verbetering van de mobiliteit in Kinshasa	7.000.000
Steun voor initiatieven voor gemeenschapsontwikkeling in Uvira	2.500.000
Steun voor initiatieven voor gemeenschapsontwikkeling in Kamina	2.000.000
Steun voor initiatieven voor gemeenschapsontwikkeling in Kikwit	2.000.000
Infrastructuur en activiteiten voor de kampen Bobozo en Kammayi alsook de aangrenzende gemeenschappen	1.500.000

Voor de periode 2008-2011 werd 195 miljoen euro voorzien voor het Belgisch-Congolees Indicatief Samenwerkingsprogramma (ISP). Het ISP voorziet steun voor de sectoren gezondheid, onderwijs en de bestrijding van pandemieën, voor

de uitbouw van basisinfrastructuur (water en sanitaire voorzieningen, energie, wegen en plattelandswegen), voor de ontwikkeling van de landbouw en het platteland, voor bosbeheer en voor goed bestuur en gemeenschapsdynamiek.

Daarnaast maakte België ook geld vrij voor enkele transversale programma's: studie en stagebeurzen, steun voor microprojecten en steun voor een studiefonds en een expertisefonds. In de toekomst zal de helft van de beurzen voorbehouden worden voor vrouwen.

Niet-gouvernementele samenwerking

In 2007 ging tussen 17 en 21 miljoen euro aan steun naar projecten van niet-gouvernementele actoren. In 2006 was dit ongeveer 20 miljoen euro, waarvan meer dan 14 miljoen euro bestemd was voor de cofinanciering van 170 acties van 35 Belgische ngo's. Deze acties hadden vooral betrekking op de sectoren gezondheidszorg, landbouw, voedselzekerheid en maatschappijbouw.⁸⁹

Multilaterale en internationale financiering

Door financiële middelen voor multilaterale en internationale organisaties zoals het VN-Ontwikkelingsfonds (UNDP), het VN-Bevolkingsfonds (UNFPA), UNICEF, UNHCR, de Wereldvoedsel en Landbouworganisatie (FAO), het Internationale Rode Kruis (ICRK) ... steunt België zowel direct als indirect programma's in DRC. Naast steun voor regionale programma's waarvan de DRC deel uitmaakt, steunt België ook specifiek op Congo gerichte projecten van multilaterale en internationale organisaties. Bijvoorbeeld 6,7 miljoen van de Belgische bijdrage aan de middelen van de Wereldvoedselorganisatie in de jaren 2004-2007, was bestemd voor de DRC.

Humanitaire hulp

De meeste Belgische humanitaire hulp is bestemd voor landen die zich in oorlog en/of in een postconflict situatie bevinden. Een groot deel daarvan gaat naar de Regio van de Grote Meren: de DRC en Burundi. In de periode 2002-2005 ging 44.163.480 miljoen euro⁹⁰ onder vorm van humanitaire hulp naar de DRC.⁹¹ De DRC ontving de meeste van deze hulp: meer dan een vijfde van de totale Belgische humanitaire hulp ging naar Congo.

89 Volgende Belgische ngo's ontwikkelen activiteiten in de DRC met steun van de Belgische ngo-budgetlijn: 11.11.11, ACDLg, ADG, Artsen zonder Grenzen, Artsen zonder Vakantie, Broederlijk Delen, Caraes, Caritas International, CDI-Bwamanda, Cemubac, Damiaanactie, Dmos/Comide, FCD, Fometro, Handicap International, Intal, KBA/Foncaba, Louvain Développement, Médecins du Monde, Memisa, Mensenbroeders, Petits Pas, Protos, Rode Kruis, Rotary Club, SHC, SLCD, Solidarité Protestante, SOS-Honger, Trias, VIC, Volens, Vredeseilanden en Wereldsolidariteit.

90 In dit bedrag is de bijdrage via B-Fast niet verrekend. Deze bedroeg voor de periode 2002-2005 1.961.402 euro.

91 De informatie over de humanitaire hulp komen uit 'Activiteitenverslag Belgische humanitaire hulp evaluatie 2002-2007', nr.1, Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Dienst Bijzondere Evaluatie Ontwikkelingssamenwerking, 17 februari 2008.

België verstrekt zelf geen humanitaire hulp. Deze hulp wordt vooral verstrekt via multilaterale en internationale organisaties – het Internationale en het Belgische Rode Kruis: 78% van de humanitaire hulp verliep via deze kanalen. Het aandeel van de ngo's echter daalde van 30% tot minder dan 15%.

Een belangrijk deel van de humanitaire hulp betreft projecten in verband met gezondheid en voeding. Door de bank genomen betreft dit 1/3 van alle projecten. Voor de DRC ging het in de periode 2002-2005 zelfs om bijna de helft van de projecten: 21 van de 49 projecten betroffen gezondheid en voeding, 2 projecten betroffen voedsel en voedselzekerheid en 4 projecten betroffen non-food hulpgoederen, waaronder distributie van geneesmiddelen.

De Belgische hulpverlening i.v.m. seksueel geweld

Het plaatje van de Belgische hulpverlening aan de DRC is op zich al niet eenvoudig, laat staan de hulpverlening i.v.m. seksueel geweld. Deze verloopt immers via verschillende kanalen: bilateraal, multilateraal, steun voor de ngo's enz. en ze is ook verspreid over verschillende sectoren en programma's.

Onderstaande tabel geeft een schematisch overzicht⁹² van de Belgische 'directe' hulp i.v.m. seksueel geweld in Oost-Congo. Deze 'directe' steun betreft zowel steun voor direct op seksueel geweld gerichte projecten als steun voor de heropbouw van het justitieapparaat in de DRC, met indirect een impact op het seksueel geweld.

Belgische hulp m.b.t. seksueel geweld in Oost-Congo

Project	Waar?	Looptijd	Euro
Steun voor direct op seksueel geweld gerichte projecten			
Preventie en strijd tegen seksueel geweld op vrouwen, jongeren en kinderen	Mariema Equateur Province Orientale	2004-2007	7.820.000
Preventie en strijd tegen seksueel geweld op vrouwen, jongeren en kinderen	Mariema Equateur Province Orientale, Noord-Kivu, Zuid-Kivu	2008-2011	10.000.000
Chirurgische hulp voor slachtoffers van seksueel geweld, hospitaal Panzi	Zuid-Kivu	2008	113.000
Steun voor projecten gericht op een betere justitie			
Bijdragen tot het herstel van het justitieapparaat (REJUSCO)	Noord-Kivu Zuid-Kivu Ituri	2007-2010	3.700.000
Steun aan de strijd tegen de straffeloosheid, steun voor verzoening en dataverzameling in Oost-Congo	Oost-Congo	2008	200.000

⁹² Bron: Belgische overheid.

Daarnaast verleent België via de ngo's ⁹³ steun aan verschillende projecten in de regio van hoofdzakelijk Zuid-Kivu. Deze programma's beslaan een ruime waaier aan activiteiten m.b.t. mensenrechten, bevordering van de vrede, basisgezondheidsvoorziening en sociaaleconomische ontwikkeling. Het totaalbedrag van deze steun is: 1.980.318,17 euro. ⁹⁴

In maart 2007 werd door de federale minister voor het ontwikkelingsbeleid een beleidsnota over gezondheid en seksuele en reproductieve rechten voorgelegd aan de Kamer van volksvertegenwoordigers. Hierin worden drie specifieke domeinen voor samenwerking geïdentificeerd: een geïntegreerde benadering van de seksuele en reproductieve gezondheid, strijd tegen seksueel geweld en schadelijke praktijken en zorg en respect voor de seksuele en reproductieve rechten in humanitaire crisissen, oorlog en postconflict heropbouw.

Vanaf 1995 tot 2005 werd hiervoor jaarlijks ongeveer 19 miljoen euro uitgetrokken. In 2005 werden de uitgaven opgetrokken tot 29,2 miljoen euro en in 2006 tot 32,9 miljoen euro. Een deel van deze budgetten worden besteed aan steun voor programma's in de DRC.

De Belgische coöperatie was de eerste donateur voor het gecoördineerd programma m.b.t. preventie van geweld en de opvang van slachtoffers van geweld in Oost-Congo. Dit programma ten belope van 7,8 miljoen euro werd positief geëvalueerd en zal verlengd en uitgebreid worden naar Kivu in een nieuwe fase (2008-2011). De Belgische bijdrage wordt op 10 miljoen euro geraamd.

In januari 2008 was de minister van Ontwikkelingssamenwerking, Charles Michel, in Noord-Kivu en kondigde hij bijkomende hulp van België voor Noord-Kivu aan: 5 miljoen euro bijkomende noodhulp voor onmiddellijke hulp aan de noodlijdende bevolking en 1,2 miljoen bijkomende middelen bovenop de 10 miljoen euro voor het programma ter bestrijding van seksueel geweld; dit brengt het totaal op 11,2 miljoen euro voor hulpverlening op het vlak van seksueel geweld.

We menen te mogen stellen dat België een belangrijke inspanning geleverd heeft om het leed als gevolg van het seksueel geweld te lenigen. De bijdrage tot een betere coördinatie op het terrein ⁹⁵ en de vrijgemaakte bedragen zijn niet gering. Seksueel geweld voorkomen en remediëren vergt echter een nog ruimere coördinatie en holistische aanpak. Het accent moet evenzeer liggen op preventie van geweld en empowerment (juridische, politieke, economische en

⁹³ Deze ngo's zijn: Itinerans, Frère des Hommes, 11.11.11, Solidarité protestante, ACCORD, CARAES, Fondation de Louvain pour la coopération au développement, Rode Kruis Vlaanderen Internationaal.

⁹⁴ Bron: Belgische overheid.

⁹⁵ Het gezamenlijk VN-programma voor de aanpak van seksueel geweld kwam er onder druk van de Belgische overheid. Dit wordt ook bevestigd in de evaluatie van de directe bilaterale ontwikkelingsamenwerking, 1999-2005, door ECORYS Nederland BV, Rotterdam, 2006.

sociale empowerment) van gemeenschappen en van vrouwen en vrouwenorganisaties. Lokale vrouwenorganisaties en koepels van vrouwenorganisaties moeten nauwer bij dit beleid betrokken worden. Dit zijn de uitdagingen voor het beleid.

II. Parlementaire initiatieven in België

In het federale parlement werden verschillende initiatieven genomen m.b.t. de thematiek van het seksueel geweld op vrouwen in Congo.

Belgische senaat - Resolutie betreffende verkrachtingen en seksuele geweldplegingen tegen vrouwen in het Oosten van de Democratische Republiek Congo

Op 19 december werd in de senaat op initiatief van Miet Smet⁹⁶, George Dallemagne en Sabine de Bethune een voorstel van resolutie betreffende verkrachtingen en seksuele geweldplegingen tegen vrouwen in het Oosten van de Democratische Republiek Congo ingediend. Het voorstel werd na behandeling in de Commissie buitenlandse betrekkingen en landsverdediging en het adviescomité gelijke kansen aangenomen met unanimité van stemmen in de plenaire vergadering van 13 maart 2008.⁹⁷

In deze resolutie verzoekt de senaat de Belgische regering om te pleiten voor een uitbreiding en precisering van het mandaat van MONUC zodat zij efficiënter kunnen optreden om de bevolking te beschermen en om geweld te voorkomen en zodat zij ook kunnen tussenkomen om de daders voor het gerecht te brengen. Verder pleiten de senatoren voor een uitbreiding van de middelen om de slachtoffers op te vangen, te behandelen te beschermen en te re-integreren in de samenleving en om de daders van dit seksueel geweld te vervolgen. En last but not least pleiten zij ook voor de integratie van een genderdimensie in de oorlogs- en vredesproblematiek, waaronder de oprichting van een internationaal agentschap bevoegd voor kennis- en dataverzameling betreffende verkrachtingen en seksuele geweldplegingen en verminkingen in conflictsituaties.

Samenvattend overzicht

⁹⁶ In de raad van Europa werd op initiatief van Miet Smet, samen met haar Belgische collega's Daniel Ducarme en Paul Wille een motie ingediend over het seksueel geweld in Oost-Congo, waarin zij o.a. pleiten voor een sterker mandaat voor MONUC, preventie van seksueel geweld door vredestroepen en steun voor Resolutie 1820 van de VN Veiligheidsraad. Raad van Europa, parlementaire vergadering, document 11633, 17 juni 2008. De resolutie werd unaniem goedgekeurd.

⁹⁷ <http://www.senate.be>; Wetgevingsstuk 4-485/6.

De senaat verzoekt de Belgische regering om:

- de Congolese problematiek op de Europese en internationale agenda te houden en om er op toe te zien dat de afspraken die gemaakt werden tijdens de verschillende vredesinitiatieven in 2007 en 2008 worden nageleefd;⁹⁸
- het seksuele geweld in het oosten van de Democratische Republiek Congo krachtig te veroordelen;
- In de Veiligheidsraad te ijveren voor
 - de uitbreiding van het mandaat van MONUC zodat ze alle gewapende groepen in de regio – ook de buitenlandse – kunnen ontwapenen en demobiliseren, m.i.v. bijstand aan het Congolese leger in Oost-Congo indien nodig en zodat ze de Congolese overheden kunnen helpen om de daders van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht aan te houden, vast te houden, en over te dragen aan het Internationaal Strafhof;
 - de precisering van het mandaat van MONUC m.b.t. de bescherming van burgers⁹⁹ door te bepalen welke maatregelen MONUC moet nemen om de burgers daadwerkelijk te beschermen, vooral tegen seksueel geweld en door de notie “onder onmiddellijke bedreiging van fysiek geweld” extensief te interpreteren;
 - meer middelen, bevoegdheden en uitrusting van MONUC, met een grotere Europese betrokkenheid;
- de Congolese regering aan te sporen om
 - een einde te maken aan de straffeloosheid m.b.t. seksueel geweld;
 - de wet betreffende seksueel geweld uit te voeren, door hiervoor de nodige menselijke en financiële middelen vrij te maken
 - de identiteit van verkrachte vrouwen, van slachtoffers die klacht indienen en van getuigen te beschermen;
 - verkrachtingen en seksuele geweldplegingen door eigen legertroepen te bestraffen;
 - een speciale rechtbank voor de bestraffing van verkrachtingen en seksuele geweldplegingen tegen vrouwen op te richten en om te ijveren voor voldoende technische en financiële steun voor deze rechtbank;
- de buurlanden van Congo te wijzen op hun rol m.b.t. duurzame vrede in de regio en om hen te vragen om geen acties te ondernemen die de DRC kunnen destabiliseren;
- samen met de EU en de internationale gemeenschap en op VN-niveau te zorgen voor de uitbouw van voldoende opvangcapaciteiten en begeleidingsmogelijkheden voor slachtoffers van verkrachtingen en seksuele geweld, hun kinderen en hun omgeving; deze begeleiding moet ook aandacht besteden aan justitiële hulp, de re-integratie van slachtoffers en hulp bij het verwerken van trauma's. Er moeten er ook projecten opgezet worden voor de economische herinschakeling van deze vrouwen;
- om tijdelijk gespecialiseerde urologen, maag- en darmchirurgen en gynaecologen met een chirurgische opleiding en gespecialiseerd in hersteloperaties van genitale fistels uit te sturen naar Oost-Congo en om te voorzien dat deze expertise doorgegeven wordt aan lokale chirurgen;
- de EU te verzoeken haar missies EUSEC DRC en EUPOL DRC verder te zetten en in alle contacten met de Congolese regering de problematiek van seksueel geweld tegen vrouwen ter sprake te brengen en te veroordelen. Er moet ook nagegaan worden in

98 Dit betreft: de vredesconferentie van Goma van 25 januari 2008, de afspraken naar aanleiding van de werkzaamheden van de Tripartite Joint Plus Commission, het gezamenlijk Nairobi-communiqué van de regeringen van Congo en Rwanda van 9 november 2007 en de Ngurdototop van de President van Congo en de President van Oeganda van 8 september 2007.

99 Het gaat hier om een uitbreiding van het mandaat van conform Resolutie 1794 van 2007.

- hoeverre de opdracht van de EUSEC gepreciseerd en meer praktisch gemaakt moet worden;
- het Sloveense en Franse voorzitterschap met aandrang te verzoeken om tijdens de volgende Europese Raad een onderzoeksopdracht te laten instellen betreffende de gewelddaden tegen vrouwen in het oosten van Congo (naar het voorbeeld van de zending naar Bosnië van 1993);
 - haar steun aan de projecten voor hulpverlening aan slachtoffers van verkrachting in de DRC en voor de heropbouw van de Congolese justitie REJUSCO verder te zetten en uit te breiden;
 - samen met de internationale gemeenschap Congo te helpen om al het nodige bewijsmateriaal in te zamelen en veilig te stellen opdat het naar behoren door het gerecht kan worden behandeld;
 - aandacht te hebben voor de rol van vrouwen bij het eigen conflictpreventie en -beheersingsbeleid en om in dit beleid ook een genderdimensie in te bouwen;
 - via de Verenigde Naties ook andere landen te overtuigen van het belang van een grotere rol van vrouwen en het inbouwen van een genderdimensie in officiële vredesonderhandelingen, conflictpreventie en -beheersing;
 - steun te zoeken voor de uitbouw van een internationaal agentschap voor vrouwen, dat onder meer bevoegd kan worden voor de verzameling van gegevens en kennisopbouw betreffende verkrachtingen en seksuele geweldplegingen en verminkingen in conflictsituaties en mogelijke suggesties om dergelijke situaties te vermijden en tevens steun te zoeken voor een schadevergoedingsfonds voor de slachtoffers van seksueel geweld.

Belgische kamer van volksvertegenwoordigers - Resolutie ter bestrijding van seksueel geweld tegen vrouwen in conflictgebieden

Op 16 januari 2008 werd op initiatief van de Kamerleden Hilde Vautmans, Karine Lalieux, Nathalie Muylle, Maya Detiège, François-Xavier de Donnea, Christian Brotcorne en Daniel Ducarme een voorstel van resolutie ter bestrijding van seksueel geweld tegen vrouwen in conflictgebieden ingediend. Dit voorstel werd op 31 januari met eenparigheid van stemmen aangenomen door de Commissie buitenlandse betrekkingen en op 14 februari door de Kamer van volksvertegenwoordigers.¹⁰⁰

In de resolutie verzoeken de Kamerleden de Belgische regering om het proces van de uitvoering van resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad te steunen, om te pleiten voor een uitbreiding en verduidelijking van het mandaat van MONUC en om het proces van de uitbouw en versterking van een sterk vrouwspecifieke VN-agentschap, met normatieve en operationele bevoegdheden, waaronder de uitvoering van resolutie 1325, expliciet te ondersteunen.

Samenvattend overzicht

- een vooraanstaande rol te spelen in de debatten over resolutie 1325
- in het kader van het charter 'vrouwenkracht is vredesmacht' te ijveren vooreen evenwichtige aanwezigheid van vrouwen in vredesonderhandelingen

100 <http://www.dekamer.be>; Wetgevingsstuk 52K0688.

- binnen de VN-Veiligheidsraad te pleiten voor een specifiek monitoringsysteem en rapportagemechanisme betreffende seksueel geweld
- binnen de VN-Veiligheidsraad te pleiten de bescherming van vrouwen tegen verkrachting en seksueel geweld op te nemen in het mandaat van VN-troepen
- garanties te vragen voor de instelling van mechanismen die seksueel geweld door VN-Blauwhelmen voorkomen door responsabilisering van de bevelhebbers
- steun te verlenen aan de uitbouw van een sterker vrouwspecifiek VN-agentschap, dat de huidige versnipperde genderorganisaties versterkt en overkoepelt, met zowel normatieve als operationele bevoegdheden, waaronder de ondersteuning van resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad en de ontwikkeling van kennis en expertise inzake de preventie en remediëring van seksueel geweld.

III. Activiteiten van de Vrouwenraad m.b.t. Congo

De Vrouwenraad was als coördinator of partner betrokken bij verschillende activiteiten, waarin de problematiek van vrouwen, gender, oorlog en vrede in Congo aangekaart werd. De nadruk lag bij deze activiteiten steeds op empowerment (versterken) en gelijkheid voor vrouwen, op sociaaleconomische ontwikkeling, op het elimineren van discriminaties en op het veranderen van de van de machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen. Er werd hiervoor steeds nauw samengewerkt en overlegd met 'Congolese' vrouwen uit België.

- Op 18 oktober 2007 organiseerde de Vrouwenraad samen met Le Monde Selon les Femmes een rondetafel met vrouwenverenigingen van de zogenaamde Congolese diaspora 'Toutes ensemble pour la cause de la femme', met als doel informatie uit te wisselen en het netwerk van Congolese vrouwen te versterken.
- Op 19 oktober 2007 organiseerde de Vrouwenraad samen met de Commissie Vrouwen en Ontwikkeling een rondetafel over 'Resolutie 1325: een kans voor Congo en vrouwen'. Deze rondetafel werd voorbereid door de groep 'Tolstoi – vrouwen, oorlog en vrede', voorgezeten door de Vrouwenraad en waarin heel wat vertegenwoordigers van de Congolese diaspora zetelen. Zij vormen in deze groep zelfs een uitgesproken meerderheid. Op de rondetafel werden drie onderwerpen aangekaart: de juridische positie van vrouwen in de samenleving, gender en demobilisatie en vrouwen en (politieke) besluitvorming.
- De Vrouwenraad coördineerde de campagne 'Vrouwenkracht is vredesmacht'. Eén van de hoofdactiviteiten van de campagne was de conferentie 'Vrouwenkracht is vredesmacht' van 20 oktober 2007. Eén van de panels van de conferentie was gewijd aan de regio van de Grote Meren.
- Op 14 maart 2008 organiseerde de Vrouwenraad samen met Le Monde Selon les Femmes een tweede rondetafel 'Toutes ensemble pour la cause de la femme' met de vrouwen van de Congolese diaspora. Doel was hen wegwijs maken in het Belgisch ontwikkelingsbeleid, informatie verschaffen over hoe je

een project kan indienen bij DGOS, de contacten en het netwerk van de organisaties van Congolese diaspora ondersteunen.

- De Vrouwenraad verleent ook zijn medewerking aan de vormingscyclus 'Femme et paix en République Democratique du Congo' die in het najaar 2008 georganiseerd wordt door de organisaties Centre Féminin d'Education Permanente en Femmes pour la Paix.

Op deze manier levert de Vrouwenraad in overeenstemming met het advies van de bijzonder VN-rapporteur voor geweld op vrouwen, Yakin Ertürk, een bijdrage aan de bevordering van de mensenrechten van vrouwen, van duurzame ontwikkeling en vrede in Congo.

IV. AANBEVELINGEN VOOR HET BELGISCHE BELEID

Empowerment en gelijkheid voor vrouwen, socio-economische ontwikkeling en veranderen van de genderopvattingen moeten als prioriteiten op de agenda van het reconstructieproces gezet worden.

Dit is een voorwaarde indien men een duurzame vrede wil realiseren."

Yakin Ertürk, bijzonder VN-rapporteur voor geweld op vrouwen

Om het land te kunnen heropbouwen en duurzame vrede te installeren, moet **vóór alles een eind gemaakt worden aan de oorlog** en aan het (seksueel) geweld op vrouwen. Investeren in gendergelijkheid en in empowerment van vrouwen biedt hiertoe de sleutels. De samenleving heeft alles te winnen bij gendergelijkheid.

Daarom pleit de Vrouwenraad in eerste instantie voor steun voor de uitvoering van Resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad.

Resolutie 1325 opent perspectieven voor de DRC en vrouwen. Ze sluit aan bij de internationale verworven mensenrechten en vrijheden, de bepalingen van het Verdrag tot uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) en de aanbevelingen van het Peking actieplatform. Dit is hét middel om geweld en seksueel geweld op vrouwen en meisjes te stoppen en voorkomen.

Met dit doel voor ogen, vragen wij de Belgische regering:

1° Investeer in rechten en kansen voor vrouwen. Investeer vóór alles in maatregelen, strategieën en programma's die respect voor de mensenrechten en de vrijheden van vrouwen, gelijke rechten en gelijke kansen voor vrouwen en mannen, deelname van vrouwen aan macht en besluitvorming op alle niveaus en demobilisatie en re-integratie van vrouwen en meisjessoldaten in de samenleving kunnen verzekeren.

2° Investeer in de implementatie van Resolutie 1325. Ijver op alle relevante fora voor de uitvoering van Resolutie 1325 door steeds te pleiten voor de integratie van een genderdimensie in alle facetten van het beleid en voor een grotere rol voor vrouwen in vredesonderhandelingen en alle initiatieven m.b.t. conflictpreventie, conflictbeheersing en post conflict heropbouw van de samenleving. Heb systematisch ook aandacht voor de rol van vrouwen bij het eigen conflictpreventie en -beheersingsbeleid en stel een eigen Nationaal Actieplan 1325 op.

3° Ijver voor een sterke genderpeiler binnen de VN. Ondersteun de uitbouw van een sterker vrouwspecifiek VN-agentschap, dat de huidige versnipperde genderorganisaties versterkt en overkoepelt, met zowel normatieve als operationele bevoegdheden, waaronder de ondersteuning van resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad en de ontwikkeling van kennis en expertise op het gebied van de preventie en remediëring van seksueel geweld.

4° Ondersteun in het vredesproces gendergelijkheid en respect voor de mensenrechten en vrijheden van vrouwen in de DRC. Dit door steun te voorzien voor:

- de uitwerking van een nationaal actieplan voor de toepassing van Resolutie 1325, dit in overleg met vrouwenorganisaties (hier en ginder) en m.i.v. budgettaire steun;
- informatie- en sensibiliseringsprogramma's over Resolutie 1325 en over het belang van concrete acties voor de uitvoering van de resolutie;
- programma's die de capaciteiten van burgemeesters, politie en buurtoversten versterken zodat de veiligheid van de bevolking en van vrouwen en meisjes verzekerd is;
- initiatieven die de wapenhandel en wapentrafiëk aan banden legt;
- de integratie van een genderperspectief in DDR-programma's zodat niet alleen de re-integratie van ex-soldaten, maar ook van vrouwen- en meisjessoldaten in de samenleving, verzekerd is;
- vorming voor maatschappelijk assistenten zodat ze vrouwen- en meisjessoldaten kunnen identificeren en begeleiden;
- programma's die toelaten om bestaande lokale good practices inzake DDR te identificeren en te reproduceren;
- de ontwikkeling van genderbewuste programma's en projecten m.b.t. het beheer van natuurlijke rijkdommen zoals water, energie, hout, grond, koltan, goud en diamant;

5° Versterk organisaties en processen die uitgaan van politieke gelijkheid voor vrouwen en mannen. Dit door steun te verlenen aan:

- de gelijkekansenstructuren van de Congolese staat met het oog op de bevordering van de vrouwenrechten en de toepassing van het CEDAW-verdrag, zoals het ministerie voor vrouwenzaken, het politiek netwerk gender en

gelijkheid, de structuren voor de bevordering van de deelname van vrouwen aan de macht, de vrouwennetwerken en de vrouwenorganisaties in het algemeen;

- de bevordering van het gelijkheidsprincipe – gelijke vertegenwoordiging v/m – in de verkiezingen door strategieën te financieren die 'lokale' vrouwen sensibiliseren om zich kandidaat te stellen, hun stem uit te brengen en voor vrouwen te stemmen;
- het voor het grote publiek toegankelijk maken van nationale wetten, internationale verdragen en juridische instrumenten betreffende mensenrechten van vrouwen.

6° Maak een beleidsprioriteit van een verbetering van het juridisch statuut en de sociale positie van de vrouw in de DRC. Dit door steun te geven aan:

- programma's en initiatieven die de capaciteit en de ondersteuning van de decentralisatie van het ministerie van vrouwenzaken versterken, evenals de ontwikkeling van het nationaal genderinstituut, om zo de deelname van vrouwen aan het maatschappelijk leven en de macht te bevorderen;
- vrouwennetwerken en vrouwenorganisaties die ijveren voor mensenrechten en gelijke kansen voor mannen en vrouwen, m.i.v. organisaties op het platteland;
- niet-seksistische sensibiliseringscampagnes voor gelijkheid m/v en gelijke participatie aan de macht en de financiering van communicatiemiddelen zoals radio, tv, internet en geschreven pers die de toegang van vrouwen tot de media verzekeren;
- initiatieven en/of programma's die de aanpassing van seksistische wetten zoals het familiewetboek ondersteunen, met als doel ze te conformeren aan artikel 14 van de Congolese grondwet;
- programma's en initiatieven die zich specifiek richten op de noden van plattelandsvrouwen, waaronder de constructie van polyvalente centra voor alfabetisering, beroepsopleiding, gezondheid- en mensenrechteneducatie;
- programma's gericht op mannen om ze te sensibiliseren voor de genderkwestie en gelijke rechten en kansen voor vrouwen en mannen;
- de capaciteitsversterking van 'lokale' vrouwen en van hun organisaties via vorming en informatie.

7° Draag bij tot de verbetering van de economische positie van vrouwen. Dit door de ondersteuning van:

- alle projecten en programma's die de autonomie van vrouwen bevorderen, zoals toegang tot micro- en makrokredieten, capaciteitsopbouw op het gebied van bedrijfsbeheer en techniekbeheersing, m.i.v. steun voor initiatieven om de taken van de vrouw te verlichten en hen zo toe te laten zich bezig te houden met burgerschaps- en politieke vorming;
- de oprichting van het nationaal fonds ter bevordering van de situatie van de vrouw en van het initiatief om een handelsbank voor vrouwen te creëren.

8° Kom tussen om seksueel geweld te verhelpen. Dit door steun te verlenen aan:

- de verdere uitbouw van voldoende opvangcapaciteiten en psycho-medisch-sociale en economische begeleiding voor slachtoffers van seksueel geweld, hun kinderen en hun omgeving; deze begeleiding moet ook aandacht besteden aan justitiële hulp, re-integratie in de samenleving en economische herinschakeling;
- de inspanningen van de DRC om de informatie te centraliseren zodat de omvang van het probleem geëvalueerd kan worden;
- de ontwikkeling van informatie-uitwisseling en de creatie van synergieën tussen de Belgische ontwikkelingssamenwerking en de vrouwenverenigingen in de DRC, m.i.v. de Congolese diaspora;
- de financiering van de vzw's van vrouwen van de Congolese diaspora met de bedoeling hun pleidooi en acties ter versterking van 'lokale' capaciteiten te ondersteunen;
- het overleg met de internationale instanties met het oog op actie, samen met de DRC, om een eind te stellen aan de straffeloosheid met betrekking tot mensen- en vrouwenrechten;
- de uitbreiding van het mandaat van MONUC zodat ze alle gewapende groepen in Oost-Congo kunnen ontwapenen en demobiliseren en zodat ze de Congolese overheden kunnen helpen om de daders van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht aan te houden, vast te houden, en over te dragen aan het Internationaal Strafhof;
- de precisering van het mandaat van MONUC m.b.t. de bescherming van burgers zodat duidelijk is welke maatregelen MONUC moet nemen om de burgers daadwerkelijk te beschermen en zodat duidelijk is dat bescherming van vrouwen tegen verkrachting en seksueel geweld tot het mandaat van MONUC behoort;
- programma's die een einde kunnen maken aan de straffeloosheid m.b.t. seksueel geweld waaronder uitdieping en uitbreiding van de financiering voor het herstel van de Congolese justitie (REJUSCO), zodat ook de politiediensten en de lokale organisaties die opkomen voor de belangenverdediging van de slachtoffers voor steun in aanmerking komen.
- de financiering en uitbouw van structuren en processen voor de uitvoering van de Congolese wet inzake seksueel geweld, evenals steun voor programma's die toelaten om de identiteit van verkrachte vrouwen, van slachtoffers en van getuigen te beschermen
- de financiering en technische knowhow voor het opzetten van een speciale rechtbank voor de bestraffing van verkrachtingen en seksuele geweldplegingen tegen vrouwen;
- de ontplooiing van een bijzondere internationale politiemacht met als doel de verhoging van de veiligheid en de bescherming van de bevolking en van vrouwen in het bijzonder;
- een tijdelijk missie van gespecialiseerde urologen, maag- en darmchirurgen en gynaecologen met een chirurgische opleiding en gespecialiseerd in

- hersteloperaties van genitale fistels naar Oost-Congo en om het doorgeven van deze expertise aan lokale chirurgen;
- de inzameling en veiligstelling van al het nodige bewijsmateriaal samen met de internationale gemeenschap en Congo opdat het naar behoren door het gerecht kan worden behandeld;
 - de toekenning van vluchtelingenstatus of van de status bescherming om humanitaire redenen voor de slachtoffers en getuigen van seksueel geweld voor het Internationaal Strafhof;
 - het pleidooi voor de instelling binnen de VN-Veiligheidsraad van een specifiek monitoringsysteem en rapportagemechanisme inzake seksueel geweld en voor de instelling van mechanismen die seksueel geweld door VN-Blauwhelmen voorkomen door responsabilisering van de bevelhebbers